FÜGGELÉK

Tisztelt Olvasó!

Az alábbiakban közlöm a Bihar megyei irodalom és tudomány jeles alakjait. Szeretném megkönnyíteni mindazon helytörténeti kutatók fáradozását, akik eddig nem jutottak ezen ismeretek birtokába. Szándékom másik indoka pedig az, hogy most a millennium évében ki-ki találja meg azok szellemiségét, akik településükön, térségünkben jeles személyekként éltek, munkálkodtak a haza javára, bölcsőhelyük dicsőségére.

Remélem a II. Diétát követi még több is és visszatérhetünk majd az élet más területein alkotó, dolgozó honfiaink munkásságának bemutatására, illetve a civil szervezetek, egyesületek, társaságok megismertetésére.

Bihar! Szép, gazdag tája ez a hazának, Európának! Nekünk bihariaknak legalábbis szép, és ez ok arra, hogy jobban megismerjük, utódainkkal is megismertessük. Így vigyük a bihari hegység, az Érmellék, a Partium szellemét régiók Európájába. Vallom a költővel „...él bihar, élteti szent hite..." s ez visz be bennünket Európába, ez a hit köti össze a tájakat, falvakat, városokat, embereket.

> *„Ami megtartott Európában idáig, majd csak megtart ezután is. Mi lehet az? Nem az, amiben alkalmazkodtunk, hasonlók lettünk környezetünkhöz, hanem amiben különböztünk tőle. Hisz, ha mindenben hasonlókká lettünk volna, eltűnt volna a magyarság.*
>
> *Így is sokat letett régi mivoltából ezer év alatt, de megtartotta külön lelkiségét. Annak két legmegfoghatóbb megnyilvánulása. A* nyelv *és* zene."
>
> *Kodály Zoltán*

Forrás: Borovszky Samu (szerk.): Bihar megye és Nagyvárad. Budapest, 1901. Apollo Társaság

V. Matolcsi Mária

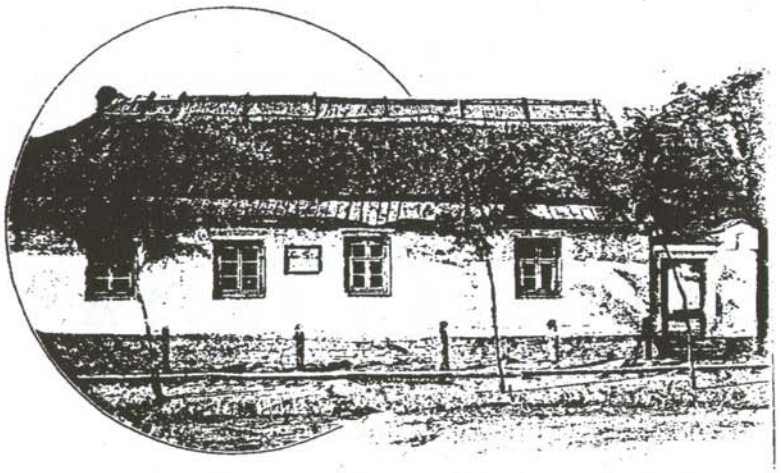

AZ UGRAI PETŐFI-HÁZ.

IRODALOM ÉS TUDOMÁNY.

Vitéz János.

A humanizmus, a mely egész Európára korszakot alkotó befolyást gyakorolt, nemzeti irodalmunkat is megtermékenyíté. Vitéz János volt az, kinek nevéhez méltán fűződnek nemzeti míveltségünk e korbeli legkiválóbb emlékei. Az ő korában Várad „az újkor muzsáinak lakhelye lőn" s „volt idő, mikor hazánk nyugati Európa legelőhaladottabb országainak műveltségi színvonalát részint elérte, részint túlszárnyalta." Vitéz fejedelmi bőkezűséggel gyűjti maga köré a külföldi és hazai leghíresebb tudósokat, Paolo Vergerio olasz, Podokatheros Fülöp görög és Szanoki György lengyel költőket, a latin próza és költészet hivatott mívelőit.

E tudós férfiak egész kis irodalmi kört alkottak, a melynek Vitéz a szellemi középpontja. Irodalmi és tudományos kérdések, költői és prózai dolgozatok bírálatai tették a közös eszmecsere anyagát. Vitéz János buzgón forgatta a latin és görög remekírókat, ismerte és szerette a nagy egyházatyák közül Szent Leó, Szent Jeromos és Tertullián műveit. Könyvtárára, melyhez fogható eladdig nem volt még hazánkban, rengeteg összeget költött. Codexei nagyrészt olaszországi műhelyekben készültek, s mivel nem voltak teljesen hibátlanok, Vitéz gondosan összehasonlította és kijavította őket s még esztergomi fogságát is azzal enyhíti, hogy Szent Leó homiliáit javítgatja. Különösen becses reánk nézve az a kézirat, mely Tertullián apologetikus művét foglalja magában, s melyet Váradon 1455-ben Polánkai Bereczk áldozó pap írt. Várad e korban oly irodalmi központja volt hazánknak, mint Olaszországnak Róma vagy Firenze és Nápoly. A Hunyadyak Vitéz hatásának köszönhették tudományos kiképeztetésüket. Az ifjú László király Vitézt vallja mesterének, s alig érinté homlokát Szent István koronája, rögtön Váradra

megy, hogy Vitéz Jánost meglátogassa és Szent László koporsójánál ihletet és kitartást merítsen az uralkodás gondjaihoz.

A százados harczok, a tatár és török pusztítások megsemmisíték az e korbeli irodalmi emlékeket, csupán csak a *Váradi Regestrum* kerülte ki az enyészetet. Ez utóbbi sok régi magyar szót és jellemző ethnografiai vonást tartott fenn számunkra s politikai és törvénykezési szempontból is becses

Váradi Regestrum.

ERDELY S' EGESZ MAGYAR NEP
egymás után tsak hamar hamar érkezett
HARMAS JAJJA
S' SIRALMA.
Mellyel e' Két keſeredett Hazat, amaz halhatatlan emlekezetü
Harom Fejedelmi Emberéknek,
néhai
NAGY RAKOCI GYÖRGYNEK,
Erdély Orſzágának Fejedelmének, Magyar Orſzág ſok Részeinek Urának, és Székelyek Hpánnyának, 1649-ben, az Elſö Honak
vagy Januariusnak 10-dik napján;
Es az után tsak hamar, az ö Nága igen nagy reménſégü kedves Fiának,
kiben az egéſz igaz Magyar Haza fiak meg-nyugodtak. és igen meg vidultak vala,
néhai
RAKOCI SIGMONDNAK,
1652-ben, a' Negyedik Honak vagy Aprilisnek
21-dik napján.
Ennek-ſelette az elöt 1648-ben, Harmadik Hönak, vagy Martiusnak 29-dik napján, ritka példáju, kegyes és iſtenfelö
néhai Öreg
GROF BETLEN-ISTVANNAK,
Gyula-Fejérvári mulando Friſs Házoktul, a' Sirban
meg-inditáſokkor
SIRATTA S' SIRATTATTA
MEDGYESI PAL.
VARADON,
Nyomtattatott Szenci Abraham által, *M. D. LIII.*

A „HÁRMAS JAJ" CZÍMLAPJA.

adatokat tartalmaz. Az Árpádok korából meg éppenséggel nem maradt reánk valamelyes irott hagyomány, de a monda annál több színes emléket őrizett meg számunkra. E mondák hőse, a középkori epika legmagasztosabb lovagja Szent László király volt, ki Nagyváradon az általa épített székesegyházban nyugossza örök álmait. Szent László, a magyar lovagkor eszménye, Krisztus egyházának rettenthetetlen bajnoka; nagyságának híre már életében bejárja az idegen országokat is, halála után szentté avatják; életét megírja krónikás

Szt. László.

és legendairó, sírját pedig Janus Pannoniustól kezdve Arany Jánosig a mythosz tarka virágaival hinti be a költői képzelet.

A reformáczió.

A protestantizmus nemcsak vallási harczokat hozott magával, hanem mint mindenütt, úgy nálunk is diadalra juttatja a nemzeti nyelvet. A pusztulás képei mellett szemünk előtt lebeg nemzeti irodalmunk felvirágozása. Pázmány Péter, Nagyvárad szülötte volt az a férfiu, ki az új eszmeáramlattal megvívta a harczot s „a diadalmas hódító babérjait fűzte homloka köré."

Lássuk most már az irodalom és a tudomány biharmegyei képviselőit, a kiket betűsoros rendben közlünk és pedig első sorban a biharmegyei születésüeket, másodsorban a másunnan Bihar vármegyébe származottakat.

Abt Antal—Arany János.

Abt Antal bölcselettudor, a kolozsvári Ferencz József-tudományegyetem nyilvános rendes tanára, szül. Rézbányán 1828. november 4-én. Mint tanár működött Ungvárott és a budai kir. kath. főgimnáziumban. 1870-ben a pesti egyetemen magántanári képesítést nyert, 1872 óta a kisérleti fizika egyetemi tanára. Számos értekezése látott napvilágot hazai és külföldi lapokban.

Önálló munkái: *Kisérleti természettan* Kunczek után (1863). *Pótfüzet* hozzá (1865). *A pesti egyetem ásványtárában levő földpátok jegeczsorozatai és az ide vonatkozó két jegeczrendszer* (1873). *Jelentés a kolozsvári egyetem természettani intézetének jelen állapotáról* (1875). *A gyakorlati természettan vezérfonala* dr. Kohlrausch F. után (1877). *A természettan elemei kisérleti alapon* (1882). *Dr. Abt Antal rektori beköszöntője* (1883).

Ajtay Sámuel ügyvéd, szül. 1774-ben Nagyváradon; meghalt 1881. január 8-án Szatmár-Németiben 107 éves korában.

Munkái: *Fedor és Mária*, vagy a holtig tartó ritka hűség tükre (1807). *Erkölcsnemesítő való és költött történetek* (1813). *A világ történetei* a teremtéstől fogva a legújabb időkig (1814). *Tanítva mulattató víg és érzékeny anekdotok* (1816).

Anianus (Ányos mester), nagyváradi kanonok és káptalani jegyző. A Szent László sírja fölötti esküvés perdöntő erővel bírt s 1217-től 1235-ig Aniánus vezette a székesegyház sekrestyéjében az istenítéletek jegyzőkönyvét, mely jelenleg *Ritus explorandae veritatis* vagy *Váradi Regestrum* czímen ismeretes. Fráter György váradi püspök 1550-ben kinyomatta. Újra kiadta Bél Mátyás (1735) és Endlicher (1843).

Arany János, Petőfi mellett a legnagyobb magyar költő, született Nagy-Szalontán, 1817. márczius 2-án, meghalt Budapesten 1882 október 22-én. Abban az esztendőben, melyben Kazinczy a Zrinyiászt újból kiadja s a nemzet legnagyobb epikusát százados álmából föltámasztja, a véletlen érdekes játéka gyanánt támad Zrinyinek legnagyobb utóda: Arany János. Tizedik és utolsó gyermeke volt öreg szüleinek, Arany Györgynek és Megyeri Sárának. A család szegény volt; egy bogárhátu kis kunyhójuk volt mindössze és némi földecskéjök. Hanem ez a kis „*Családi kör*" valódi szentegyház volt. A kis Aranyt vidám gyermeksereg nem vette körül s ebből magyarázható meg az a csendes komolyság, mely egész pályáján végig kíséri. Az öreg Arany vasárnaponként elővette a bibliát s ez volt a költő gyermeklelkének első tápláléka. Az írás-olvasást már négy éves korában megtanulta atyjától, hamuba írt betűkön. Még be sem került a szalontai partikulába (kis gimnáziumba) s már ismerte a Peleskei nótáriust, a Hármas Históriát és Fortunátust s mohón olvasott minden könyvet, a mely kezébe ügyébe akadt. Sajátságos érzéke volt a régi magyar nóták rithmusa iránt, s mihelyt a grammatikai osztályba adják, megpróbálja a rímelést. Tanítói büszkék voltak verseire s egész Szalonta tudta, hogy Arany Györgynek poéta fia van.

Arany első benyomásait, ha Csokonaitól eltekintünk, kizárólag a ponyváról meríti. De e benyomások ereje éppen nyers eredetiségüknél fogva olyan mély és alapvető volt, hogy később, mikor az összes deák klasszikusokat s magyar fordításban Tasso, Milton, Voltaire műveit elolvasta, nem próbálta meg ezeket utánozni, hanem megnemesült izlésével és páratlan költői adományával a régi népies költészet folytatását, fényes művészetté emelését tűzte ki czélul.

Már 15 éves korában preczeptoroskodott. Napközben tanított és iskolásfiú volt, hajnalban és éjjel leczkéjét tanulta, meg azt, „mit nem tanítnak a tudós tanárok". Debreczenben ugyan sanyarú volt anyagi helyzete, úgy hogy kénytelen volt egy évre Kisújszállásra menni ideiglenes tanítónak.

Itt elsajátítja a német és franczia nyelv elemeit s lefordítja Vergilius néhány énekét. Azután megint visszatér Debreczenbe. Már ekkor festő, szobrász, majd színész akar lenni. Végre a kalandos színészi pálya még a tanév közepén magával ragadja a tizenkilencz éves ifjút. Ez a színészkedés Arany életének a legnehezebb megpróbáltatása. Szerencse, hogy józan elméje még idején kisegítette a hinárból. Eszébe jutott, hogy két gyámoltalan öreget hagyott otthon és egy gyötrelmes álom hatása alatt (anyját kiterítve látta) elhatározza a hazamenetelt és hét napi gyaloglás után hazaérkezett. Apja elvesztette szemevilágát, anyja nem sokkal utóbb meghalt 1836. aug. 20-án. Aranyt a kétségbeesés kezdi környékezni. Jövője bizonytalan, azon kívül még kínos köhögés gyötri, a mit ő a tüdővész előjelének tekint. Ercsey Sándor könyve jegyzi fel, hogy Aranyt a súlyos helyzetben egy Pápai nevü postaexpeditor vigasztalta.

ARANY JÁNOS.

Még 1837-ben megválasztották konrektornak s rövid idő alatt annyira megkedvelteti magát földieivel, hogy 1840-ben rendes aljegyző lesz. 1840. novemberében vette nőül Ercsey Juliannát, ki 42 éven át volt hűséges társa. A poéta-konrektor szerelmének írott megnyilatkozásai nincsenek, csak művei között elszórtan csillog fel egy-egy sugár, mely Arany szívéletét is bevilágítja. „Mikor megházasodott, föltette magában, hogy nem olvas többet, hanem él hivatalának, családjának s lesz közönséges ember, mint más". Sokat dolgozott napközben, de azért fogadását nem tudta megtartani; olvasott és tanult. Shakespearet német fordításban, Molière vígjátékait és Crebillon rémdrámáit forgatta. Jegyzői dolgozatai általános feltűnést keltettek a vármegyénél és a táblabirák kitűnő dikaszteri tehetségnek tartották. Szilágyi István buzdítására az angol nyelvbe is belefogott és Shakespeare János királyát kezdte fordítgatni. A megyei pártok mocskolódása, a maradiak és haladók kakasviadalai, bizonyos szatirai hangulatot keltettek föl benne; elővette tehát fáradhatatlan tollát és tarka-barka képeket rajzolt le a megyei közéletből. Ebből a forrásból fakadt Rák Bende éposza, mely később *Az elveszett alkotmány* czímet kapta s 1846-ban a Kisfaludy-társaság pályázatán elnyerte a kitűzött jutalmat. De egyik bírálója: Vörösmarty azt mondta róla, „hogy nyelv és verselés olyan, mintha irodalmunk vaskorszakát élnők". Ezek a *súlyos* szavak fölébresztik Arany önérzetét, lelkét megszállja a teremtés vágya. A rákövetkező nyáron írja meg legtökéletesebb költői elbeszélését, a *Toldit*, melylyel 1847-ben a Kisfaludy-társaság által kitűzött 20 aranyat elnyeri. *Az elveszett alkotmány* névtelen szerzője a hír szárnyára kap s a szalontai másodjegyző hirtelen Petőfi mellé emelkedik, a ki lelkes költeménynyel üdvözli új költőtársát. Hiába akart közönséges ember lenni, lelkéből kitör a hangok elfojtott árja s elragadó költői szelleme és törhetetlen szorgalma a legmagasabbra ihletik. 1847-ben írja meg *Murány ostromát* és *Toldi estéjét*. Petőfi személyesen is fölkeresi barátját s 1847-ben 10 napot tölt nála. Szoros és örök barátság szövődik közöttük, a melyhez csak a Goethe és Schiller viszonya hasonlítható. 1848-ban a Kisfaludy-társaság tagjai közé vette fel. Ez időtájt kisebb költeményeket írt az *Életképekbe* és a *Pesti Divatlapba*. A kormánytól megindított *Népbarátja* czímü lapnak csak névleges szerkesztője volt, de több költeményt és politikai czikket írt bele. Mint nemzetőr, az aradi várostrom körül is teljesített szolgálatot. 1849-ben fogalmazói állást

ARANY JÁNOS SZÜLŐHÁZA NAGY-SZALONTÁN.

vállalt a belügyminiszteriumban s előbb Debreczenbe, majd Pestre költözött. A világosi szomorú napok után Arany Szalontára fut s mint magánember, a szolgabirónak segít a fogalmazásban. Ekkor írja meg a *Bolond Istók* című verses regénynek első énekét. Lelki békéje föl van dúlva. Elvesztette legjobb barátját, a nagy idők lángszavú Tyrtaeusát. A haza szerencsétlensége, saját sorsának bizonytalansága, a hétköznapi élet gondjai nehezedtek vállaira. Erős alanyi hangulatokba merül s lirai költeményei őszinte hazafibánatával országszerte élénk visszhangot keltenek. Mint lirai költő, ekkor állt Arany hatása tetőpontján. 1850-ben *Tisza* Lajos Gesztre hívta meg, hogy fiát, Domokost, a költészetre oktassa. De még ez év őszén megválasztották a nagykőrösi gimnáziumhoz a magyar és latin nyelv tanárává s Arany egész családjával ide költözött. 9 évet töltött e katedrán s ez időszakból valók kiválóbb művei, balladáinak nagy része s az Etele trilogiával való próbálkozások. Behatóbban kezdi tanulmányozni a magyar nyelvet és irodalmat. Ennek köszönhető két becses tanulmánya: *Valami az asszonánczról* (1854) és *A magyar nemzeti versidomról* (1856). Akadémiai rendes taggá megválasztatván, székét *Zrinyi és Tasso* című értekezésével foglalta el 1859. okt. 31-én. Csengery Antal és Kemény Zsigmond unszolására Pestre költözött s elfogadta az újból feleleventett Kisfaludy-társaság igazgatói állását. Mindjárt megindította a *Szépirodalmi Figyelőt*, a melyet 1863-ban *Koszorú* czímmel folytatott tovább. Fődolgozótársai Gyulai Pál, Szász Károly és Salamon Ferencz voltak. Arany mindkét lapba számos czikket, bírálatot írt. Szalay László halála után ő lett az akadémia főtitkára s az maradt lemondásáig. A király 1867-ben a Szent István-rend keresztjével díszítette föl. 1879-ben megvált a főtitkári állástól s a nagygyűlés tiszteletbeli főtitkári czímmel ruházta fel és igazgató-taggá választotta. Hivatalától visszavonulva, a Margitszigeten élvezte a nyugalmat; számos lirai költeményt meg balladát írt ekkor. 1879-ben befejezte *Toldi Szerelmét*. Ettől fogva egész haláláig keveset dolgozott. *Régi betegsége, a fulladozó lélekzet*, gyakran megkínozta, míg egy hirtelen meghűlés kioltotta életét 1882. október 22-én. Ravatalánál régi jó barátai: Gyulai Pál, Szász Károly és egykori főnöke, Török Pál ref. püspök tartottak gyászbeszédeket. A Kisfaludy-társaságban 1883. október 24-én Gyulai Pál mondott fölötte nagyszabású emlékbeszédet, az akadémia 1884. évi június 8-iki közülésén Szász Károly emlékbeszédével ünnepelte a költő emlékezetét. A nemzeti kegyelet érczszobrot állított emlékének a fővárosban.

Művei: Az elveszett alkotmány. (1845). *Toldi.* (1846). *Murány ostroma.* (1847). *Kotalin.* (1850.) *Nagyidai czigányok.* (1852). *Toldi estéje.* (1854). *Kisebb költeményei.* (1856). *Széchenyi emlékezete.* (1860). *Buda halála.* (1864). *Szentivánéji álom.* (1864). *Hamlet.* (1867). *János király.* (1867). *Összes költeményei.* (1867). *Toldi szerelme.* (1879). *Prózai dolgozatai.* (1879). *Aristophanes vígjátékai.* (1880). *Összes munkái.* (1884—85). *Zrinyi és Tasso.* (1885). *Ercsey Sándor: Arany János életéből* (1885). *Hátrahagyott iratai és levelezése* (1887—89). Arany János költeményeit idegen nyelvekre is lefordították. (Német, franczia, angol, orosz).

Arany László, Arany János fia, a magyar tudományos akadémia s a Kisfaludy-társaság tagja, a magyar földhitelintézet igazgatója, jogtudor és ügyvéd, 1844. márczius 24-én, Nagy-Szalontán született. 1887—1892-ig országgyűlési képviselő volt. Irodalmi munkásságát apja felügyelete alatt kezdte meg s a Koszorúban közölte tanulmányait, bírálatait, azonkivül eredeti és fordított verseket és elbeszéléseket. Először *Eredeti népmesék* czímü mesegyüjteményével tünt fel. Kemény Zsigmond szerkesztése idején dolgozott a Pesti Naplóba, majd a Budapesti Közlönynek s a Budapesti Szemlének lett állandó munkatársa. Szépen indult költői pályája azonban a 70-es évek közepén megszakadt. A javakorban levő férfiút nehéz búkór lepte meg s a legnagyobb magyar epikus egyetlen fisarjadéka gyermektelenül halt el.

Munkái: *Eredeti népmesék.* (1862). *A két veronai ifjú.* (1865). *Tévedések játéka.* (1866). *A tudósnők.* (1869). *Sok hühó semmiért.* (1871). *A délibábok hőse.* (1873). *A magyar politikai költészetről.* (1874). *Bérczy Károly emlékezete.* (1876). Szerkesztette Gyulai Pállal együtt a Kisfaludy-társaság újabb Magyar Népköltési Gyüjteményét is.

Balogh Ferencz theologiai tanár a debreczeni ev. ref. főiskolában, szül. 1836. márczius 28-án Nagyváradon. A debreczeni kollégiumnál öt évig működött. Két izben volt a magyar ref. egyház követe az egyetemes presbyteri nagygyűlésen.

Munkái: *Melius Péter hatása.* (1866). *Keresztyén egyháztörténelem.* (1872—90.) *A magyar prot. egyháztörténelem részletei a reformáczió kordtól jelenig.* (1872). *Tájékozó pontok a theologia terén.* (1877). *Húnézetek történelme.* (1878). *Kálvin János, az újkori szabadság alapitója.* (1878). *A magyar protestáns egyháztörténet irodalma.* (1879). *Vasárnapügy külföldön és hazánkban.* (1881). *Egyházi tanulmányut franczia földön.* (1891).

Barlanghy Adorján Vincze premontrei r. kanonok és főgimnáziumi tanár, született 1841. Nagyváradon. Értekezést irt a Religióba (1861). Ő alapította Nagyváradon 1875. julius 1-én a Természettudományi Szemlét, melynek rövid ideig szerkesztője volt. Meghalt Kassán, 1882 november 28.

Báthory Romancsik Mihály, szinházi titkár, született 1853. november 27. Nagyváradon. Léván halt meg 1888. január 19.

Munkái: *Elbeszélések*, rajzok és kalandok a magyar színészéletből és a társadalom köréből. (1883). *Emlék és szinmütár.* (1883). Kéziratban maradt szinmüvei: Az álorvos, vigj. A sorsüldözött és a szám üzött leánya, drámák (1874). A falu legszebb leánya, népszinmü. Szerkesztette a „*Szini Lapokat*" és a „*Szinészeti Közlönyt.*" (1879.)

Beöthy Ákos (bessenyői) országgyülési képviselő, született 1838. Marján. A jogot a pesti egyetemen végezte. 1861-ben Bihar-megye aljegyzője lett, 1872-től kezdve a képviselőház tagja; utoljára Kassa városát képviselte nemzeti-párti programmal. Angolországban jó ideig tanulmányozta a politikai és társadalmi életet, de a külföld más pontján is gyakran megfordult. Értekezései a Budapesti Szemlében és a politikai napilapokban jelentek meg. Terjedelmes politikai tanulmányt irt a *Magyar Államiság fejlődése* czímmel, a mely államférfiúi mély belátásról tesz bizonyságot.

Beöthy Leó (bessenyői) miniszteri osztálytanácsos; az országos statisztikai hivatal aligazgatója, a m. tud. akadémia levelező tagja, született 1839. Nagyváradon. Beszélyeket és novellákat irt a Hölgyfutárba, majd meg idegenből ültetetett át nyelvünkbe kiválóbb regényeket: *Utazás a föld középpontja felé* (Verne.). *Egy jegyző orra* (About Edmund). *Természet ellen.* (Ráchel). Tragédiát is irt *Piso* czímmel, de ezt megsemmisítette. Sok becses nemzetgazdasági czikket irt a Honba, a Magyar Gazdába és a Budapesti Szemlébe.

Önálló munkái: *Magyar- ország áruforgalma.* (1868). *Magyarország bányászata.* (1872). *Juda, Izrael és Árám.* (1874). *A bankügy elmélete.* (1875). *Magyarország statisztikája.* (1876). *Nemzetlét.* (1876). *A társadalom keletkezéséről.* (1878). *Magyarország vasútai.* (1879). *A társadalmi fejlődés kezdetei* (1882).

Bihari Mór ügyvéd Budapesten; született 1860. április 25. Ér-Keserün. Tarnóczi álnév alatt verseket irt a szépirodalmi lapokba.

Munkái: *Cicero élet- és jellemrajza.* (1879). *A czukoradó története Magyarországon.* (1883). Azonkivül büntető-jogi fejtegetéseket irt a jogi szaklapokba.

Bihari Péter bölcselettudor, ev. ref. főiskolai tanár Budapesten, született 1840. február 5. Zsadányban. Meghalt 1888. november 28-án.

Munkái: *Rövid nevelés és oktatástan.* (1872). *A philosophiai tudományok encyklopediája;* az iskolai nevelés elmélete és gyakorlata. (1876). *Általános hazai és művelődés-történet.* (1884). *Emberlan.* (1885). *Iskolai és házi nevelástan.* (1885). *Egyetemes és részleges aesthetika.* (1885). *Iskolai szervezetlan* (1885). *Tiszta gondolkodástan vagy logika* (1886). *Bölcsészettörténet.* (1886). Szerkesztette Szatmárt a *Szamos* czímü hetilapot.

Biki Károly—Csatáry Lajos.

Biki Károly, ev. ref. lelkész, született 1846. Bihar-Tordán.

Munkái: *Keresztyén erkölcstudomány.* (1873). *Női arczképek a történelemből.* (1873). *Ifjúkorom emlékei.* (1878). *Egyházi beszédek.* (1880). *Esti órák.* (1883). *Elbeszélések.* (1890). Szerkeszti a Reformátusok Lapját.

Bogyó (Steiner) Samu a kereskedelmi akad. tanára Budapesten, született 1857. január 7-én P.-Tamásiban. A kir. József műegyetemen a mennyiségtan és ábrázoló mértanból tanári képesítést nyert.

Munkái: *Politikai számtani feladatok.* (1886). *Feladatok a kereskedelmi számtanhoz.* (1886).

Bojthi (Veres) Gáspár, tanár, Bethlen Gábor titkára és I. Rákóczy György fejedelem udvari embere, született Bojton. Atyja, Veres János, fölszabadított jobbágy volt. Tanult Heidelbergában és hazatérvén, Bethlen Istvánnak volt

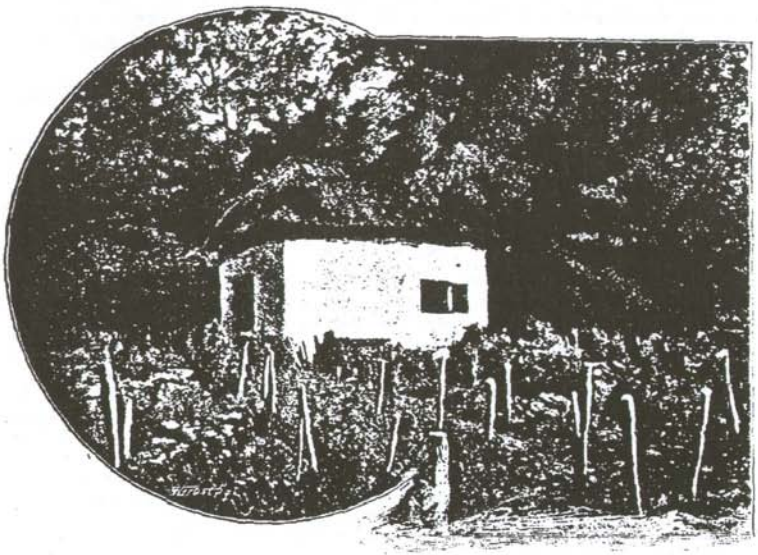

KERTI HÁZ TISZA KÁLMÁN GESZTI PARKJÁBAN, HOL ARANY JÁNOS SZÁMOS KÖLTEMÉNYÉT ÍRTA.

a nevelője. Bethlen Gábor történetírójává tette és I. Rákóczy György többször felhasználta titkos követségekre is.

Munkái: *Üdvözlő-beszéd* Bethlen Gáborhoz. (1617). *Az isten mindenhatósága.* (1620). *A gyászszertartások két könyve.* (1624). *A nagy Bethlen Gábor viselt dolgai* 12 könyvben. Csak három könyv jelent meg belőle nyomtatásban, a többi kéziratban maradt és jórészt elkallódott. Bethlen Gábor nemzetségéről. (Egy ívnyi latin kézirat az Erd. Múzeumban).

Boross Vilmos hirlapíró, született 1859. márczius 28. Nagyváradon.

Munkái: *Tárcza levelek.* (1882). *A zsidó* (a nép számára). *Az Olympustól Istóczyig.* (1888). *Jász-Nagy-Kun-Szolnokmegyei czelebrilások.* (1888). *Czigabigák.* (1891). *Mátyás király, az igazságos élete.* (1891). *Ketel vitéz.* (1891). Turesque cz. színművet, prológot és Hattyúdal cz. hazafias drámai költeményt írt.

Böszörményi (Vonza) Pál, Debreczen főbírája s országgyűlési követe, született 1757. november 1. Székelyhídon. Meghalt 1825. február 2. Debreczenben.

Munkái: *Luctus Szatmarienis.* (Üdvözlő versek). (1812). A köznép számára készült *kézikönyv.* (1824). *A falusi iskola.* (1824).

Bucsy Antal, bölcselettudor, született Nagyváradon. Atyja, Bucsy Mihály, bihari alispán volt. A jezsuita rendbe lépvén, Kolozsvárt adta ki verseit ily czímmel: *Selecta heroum Daciae spectacula* és *Laus posthuma Sigismundi e com. Kornis.* (1831—32).

Csatáry (Grósz) Lajos, született 1832. november 16. Nagyváradon. Részt vett a szabadságharczban és 1849. június havában százados lett. Majd török szolgálatba lépett. 1855-ben orvostudorrá avattatott. Nagyváradra visszatérve,

tiszti főorvos lett. Egyike volt azoknak, kik a bihari Deák-pártot megalakították. 1868-tól kezdve a budapesti egyetem jogi karán működik, mint a törvényszéki orvostan magántanára. 1871-ben ő állította fel a nagyváradi bábaiskolát. 1878-ban magyar nemességet nyert.

Több értekezése látott napvilágot a nemzetközi kongresszusok évkönyveiben. Munkái: *A törvényszéki orvostudomány gyakorlati kézikönyve.* (1857). *Orvosi rendőrség.* (1863). *Orvosi kalauz.* (1876). *Vasúti és hajózási egészségügy.* (1885). Kisebb füzetekben is több egészségügyi dolgozata jelent meg.

Csató Pál (csatószegi), a magy. tud. akadémia levelező és a Kisfaludy-társaság rendes tagja. Született 1804. január 7., Sarkadon. Helmeczyvel a *Jelenkort* szerkesztette, majd Munkácsy mellett működött a Rajzolatoknál. Az első magyar drámabíráló bizottság jegyzőjévé választotta. 1837-ben Pozsonyba ment segédszerkesztőnek Orosz Hírnökéhez. Az 1839-iki Pozsonyba hirdetett országgyűlésen mint a távollevők egyik követe vett részt. Meghalt ugyanott 1841. február 15-én.

Munkái: *Der kleine Ungar.* (1834). *Magyar és német beszélgetések.* (1834). *A magyar nyelvbeli ragasztékok és szóképzők.* (1834). *Megházasodtam.* Vígj. 3 felvonásban. (1841). *Csató Pál szépirodalmi munkái.* Kiadta a Kisfaludy-társaság (1883).

Csécsy (*Nagy*) *Imre*, orvostudor és ev. ref. tanár, a m. t. akadémia lev. tagja, szül. 1804. nov. 28-án, Erkeserűn. Mint gyakorló orvos Debreczenbe került, a hol a természettudományok tanára lett. Meghalt 1847. jul. 23-án

Munkái: *A botanikai magyar műnyelv javításáról.* (1824). *Dissertatio inaug. de fontium medicatorum principio efficaci.* (1837). *A természet ismeretének a tudományos műveltségre ható befolyásáról.* (1839). *Tiszta erkölcstudomány.* (1842). *Földünk s néhány nevezetesebb ásvány rövid természetrajza.*

Csengery Antal, a m. tud. akadémia másodelnöke, a magyar földhitelintézet igazgatója, országgyűlési képviselő, a Kisfaludy-társaság tagja, született 1822. január 2-én Nagyváradon. Életrajzát más helyen közöljük. Itt csak irodalmi működését vázoljuk: A Pesti Hirlapba írta az országgyűlési tudósításokat. A Pesti Hirlapot napilappá alakította s egyúttal a Batthyány-kormány hivatalos közlönyévé avatta. Az év vége felé Pestre jött, hol történeti és természettudományi tanulmányoknak élt. A kiegyezés formulázásával az országgyűlés Deákot és Csengeryt bízta meg. 1880. julius 13-án halt meg Budapesten.

Munkái: *Magyar szónokok és státusférfiak* (1851). *Macaulay Anglia története II. Jakab trónralépte óta.* (1853—54). *Vegytani képek a közéletből* (1857). *Csengery Antal összegyűjtött munkái* 3 kötet. (1870). *Emlékbeszéd Deák Ferencz felett.* (1877). *Az akadémiák, különösen a magy. tud. akadémia.* (1878). *A jogi és államtudományok tanítása ügyében.* (1879). *Csengery Antal összegyűjtött munkái.* (1884). Öt kötet.

Czájlik László kir. pénzügyi fogalmazó, született 1861. Bihar-Diószegen. Szakczikkei a Magyar Pénzügyben, a Magyar Kereskedők Lapjában s a Magyar Kereskedők Évkönyvében jelentek meg.

Dávid Gyula, ev. ref. lelkész, született 1860-ban Élesden.

Munkái: *A hit élete.* (1889). *A kéményseprő fiu vagy egy gazdagon megáldott karácsonyi ünnep.* (1890). *A keresztség az írás szerint.* (1890). *Református keresztény hittan.* (1890). *Jézushoz vagy a szabaditóhoz való hivogatás.* (1891). *Minek az Ó-szövetség.* (1892).

Diószegi Kis István theologiai doktor, ev. ref. püspök, szül. 1635-ben Bihar-Diószegen. Meghalt 1698. junius 22-én ugyanott.

Munkái: *Exercitium theologicum de paschate.* (1664). *Lux in tenebris* (1665). *Lelki fegyver* (Ima és énekkönyv.) *Kiosztatott talentom.* (Predikációk.) *A Sz. Generális Gyülésben lett némely deliberatumok.* (1682).

Diószegi Kis János ev. ref. lelkész, született Diószegen, meghalt 1782-ben Erdő-Bényén.

Munkái: *Dissertatio theol. de pleriphoria.* (1731). *Hugo Grotzius könyvei a keresztyén vallás és igazságáról.* (1742). *Isten háza koronájának zászlózó drágakőve* (1748).

Dobos Lajos, kath. plébános, született 1847. október 26-án Nagyváradon. Mint endrődi plébános öngyilkos lett. Munkája: *A kereszténység és korunk*, melyet Szentannai Spett Gyula gyomai plébánossal fordított Bougand után franciából. 1881—82. Öt kötet. Azóta már több kiadást ért. Munktatársa volt az Uj Magyar Sionnak.

Dobos (*Tofaeus*) *Mihály*, theologiai doktor és ev. ref. püspök, született 1624-ben, Székelyhídon. Meghalt 1684-ben.

Munkái: *Négyrendbeli disputatio*, különböző theol. themák felett. *A szent zsoltárok resolutiója.* (Prédikációk.) 1683.

Dolinay Gyula (draskóczi), hirlapíró, született 1850. augusztus 14-én, Nagy-Harsányban. Még mint egyetemi hallgató indította meg a fővárosban a

Domby Márton—Farkas Emőd.

Tanulók Közlönye cz. ifjúsági lapot 1869-ben. Titkára volt az írók és művészek társaságának. A közművelődés érdekében sok czikket írt napilapokba s folyóiratokba. 1900-ban megírta Petőfi Zoltán életrajzát.

Munkái: *Ajándékkönyvecske.* (1871). *Aranystabályok.* (1871). *Szorgalmi jutalom.* (1871). *Aranybánya.* (1875). *Szünidőre.* (1877). *Iskolai emlékkönyv.* (1879). *Könyvet a népnek.* (1879). *Gyöngysorok.* (1882). *Házaszeretet könyve.* (1883). *Magyar királyok és hősök arczképcsarnoka.* (1884). *Történelmi arczképcsarnok. Ifjúsági olvasmányok. A szünnapokra.* (1884). *Hogyan mehetsz előre?* (1887). *Szorgalomért.* (1889). *Turin—párisi kirándulás.* (1889). Szerkesztette a *Tanuló Ifjuság Lapját*, a *Kis Ujságot*, a *Szabad Magyarországot*; jelenleg is szerkeszti a *Hasznos Mulattatót* és a *Lányok Lapját.*

Domby Márton (gálfalvi), ügyvéd, született 1778. február 20-án Hosszú-Pályiban. Mint debreczeni diák baráti viszonyban állott Csokonaival. Pésten halt meg 1864. május 11-én.

Munkái: *Tükröcske. Egy ficzkópoéta számára.* (1816). *Csokonai Vitéz Mihály élete.* (1817). *Halotti beszéd.* (Bay Fer. fölött.)

Drágos János (topliczai), 1848—49-ben országgyűlési képviselő, született Nagyváradon. Az első nemzetgyűlésre Belényesből Drágost küldték képviselőnek. Ő írta a Pesti Hirlap május 9-iki számába azt a híres kiáltványt, melyben a bihari rumének nevében tiltakozik az 1848 május 13-ára hirdetett szerb nemzeti gyűlés ellen. Drágos politikai pályája szerencsétlenül végződött, mert az oláhok dűhének esett martalékul. Tudósítója volt a Budapesti Hiradónak s a Világ cz. politikai lapnak.

Ecsedy Mihály, ev. ref. lelkész, született 1754. körül Monos-Petriben. Hódmezővásárhelyen volt rektor, aztán haláláig (1802.) makói prédikátor.

Munkái: *Bádgyadt lelkeket élesztegető csendes muzsika.* 1794. (Énekek.) *Sok tövisek között felnőtt Sárga-liliom.* (Elmélkedések.)

Edelmann Menyhért, orvosdoktor, született 1862. decz. 25-én Nagyváradon. 1881-ben a „Magyar földrajzi társaság" pályázatán egy művével az első díjat, a következő évben egy más tanulmányával a második díjat nyerte. Sok orvosi, közegészségügyi és természettudományi czikke jelent meg a Pesti Hirlap, Ország-Világ, Magyarország, az Egészség, Orvosi Hetilap és Gyógyászat stb. hasábjain. Titkára a Biharmegyei orvos-, gyógyszerész- és természettudományi egyesületnek, a melynek évkönyvét szerkeszti.

Munkái közül említendők: *A földrengésről.* (1886). *Babona és kuruzslás.* (1889). *Ahol a gondolat támad.* (1890). *Adat Magyarország közegészségügyének jelenkori történetéhez.* (1898). *Gyp az orvosokról.* (1889). *Bártfa-fürdőről.* (1895). *Az alkoholizmus.* (1898). *A genie természetrajzából.* (1901). Ő írta e kötet számára az egészségügyi részt.

Ember Karolina (előbb Illéssy Györgyné, később György Aladárné), az országos nőiparegylet volt iskola-igazgatója, született Furtán 1841. november 29-én. Főmunkatársa volt a Nők Lapjának; mint igazgató, ő készítette a nőiparegylet Évkönyveinek a jelentéseit s ő volt a legelső magyar nő, a ki a gyorsírást megtanulta. Országgyűlési gyorsirói állásra maga Deák Ferencz ajánlotta, de ez állást nem foglalta el. Sok czikket írt különösen a nevelés köréből.

Munkája: *A szibériai számüzöttek.* (1879). (Regény francziából.)

Ercsey Sándor (téglási), ügyvéd és földbirtokos, született 1827 szeptember 2-án, Nagy-Szalontán. 1847-ben Bihar-megye Pozsonyba küldte, az országgyűlésre. A szabadságharcz után 8 évig ügyvédkedett, azután a magánéletbe vonult vissza. Sógora volt Arany Jánosnak s ennek halála után kiadta azt a 60 levelet, melyeket hozzá írt a költő. E munkája: *Arany János életéből* czímet visel s Gyulai Pál írt hozzá előszót. (1883.)

Erdélyiné (Mikes) Bóza, született 1846. junius 12-én Nagyváradon. A Nagyvárad, a Délibáb, a Lányok Lapja és a Szarvasi Ujság cz. lapokban bocsátotta közre irodalmi termékeit.

Munkái: *Nyáréji álmok.* (1877). *Jelenetek az életből.* (1882). *Ki a hibás?* czimü dramolettje Nagyváradon került szinre. (1875).

Fái J. Béla, hirlapíró, szinházi titkár, született 1853-ban Nagyváradon. A budapesti szinházat legtöbb idegen szinművét az ő fordításában adták elő. Egész könyvtárt képviselnek azok a regények, melyeket idegen nyelvekből, különösen francziából és angolból átültetett. A Pallas Lexikonnak egyik dolgozótársa volt, franczia és angol irodalmi életrajzokat írt bele.

Farkas Emőd, hirlapíró, született 1866. augusztus 10-én Álmosdon. Sopronban és Rákospalotán tanárkodott. Dolgozatai a hirlapokban jelennek meg.

Önálló munkái: *Reményeim.* (1887. Versek.) *A szabadságharcz 1848—49-ben.* 1888 (Éjszaki töredék.) *Álmok, árnyak.* 1889. *Margitszigeti vadrózsák.* 1891. (Versek.) *Bakaélet. Baka*

világ. 1892. *Hogyan tehetjük le a tiszti vizsgát?* 1892. *Azok a tisztek!* 1893. *Boszniában.* 1893. *Humoros elbeszélések.*

Fekete Zsigmond—Fényes Elek.

Fekete Zsigmond, műszaki tanácsos, született 1847. október 14-én, Alsó-Lugoson. 1881-ben orsz. képviselő lett. Előbb a Temes-Begavölgyi-társulatnál működött. Jelenleg a Felső-Dunaszakasz szabályozási munkáinak a vezetője.

Munkái: *Okszerű vizmüvelletlan.* 1881. *A víz mozgása csövekben* 1882. *Magyarország vizei.* 1882. *A magyar faj és müvelődés eredete.* 1888—90. Három kötet. Munkatársa a Mérnökök és Építészek Közlönyének.

Fényes Elek (csokaji), a m. tud. akadémia tagja és több vármegye táblabírája, született 1807. július 7-én Csokajon. A középiskolai tanfolyamot Debreczenben meg a nagyváradi akadémián elvégezvén, Pozsonyban ügyvédi vizsgálatot tett. Irodalmi hajlamait követve, Pestre költözött. Itt előbb a hazai statisztikával foglalkozott, majd az egyesületi élet terén fejtett ki nagy tevékenységet. A magyar iparegyesület alapításában nagy szerepet játszott s az

FÉNYES ELEK.

egyesület közlönyét, a Heti Lapot is szerkesztette. Egyik vezére volt a szabadelvű mozgalmaknak. 1848-ban belügyminiszteri osztálytanácsos volt s az országos statisztikai hivatalt szervezte. 49-ben mint a forradalmi vészbíróság elnöke működött s nemes jellemére vall, hogy senkit halálra nem itélt. 1849. után egy ideig Bihar-megyében bujdosott, majd önként jelentkezett a a pesti haditörvényszéknél, de Kassalkó János államügyész pártfogása következtében büntetlenül megmenekült. Eladta gödöllői házát és birtokát s Ujpesten húzódott meg. 1857-ben az Első Magyar Általános Biztosító-társaság titkára lett, mely társulat megalapításában nagy szerepe volt. A 60-as évek elején a Sürgönynek volt főmunkatársa s a konzervativ Pesti Hirnökbe is irt czikkeket. Az öregedő férfiú kegydíjból élve, 1876. július 23-án Ujpesten halt meg. Az akadémiában Keleti Károly tartott fölötte emlékbeszédet.

Fényes rendkívüli munkásságot fejtett ki. Első nagy müve volt: *Magyarországnak s a hozzákapcsolt tartományoknak mostani állapota statisztikai és geografiai tekintetben.* Hat kötet. 1847. Magyarországról több izben készített még statisztikát, köztük olyant is, mely a topografiai és történelmi viszonyokat is felöleli. Számos kézi és iskolai térképet adott ki. Nagybecsüek politikai s nemzetgazdasági röpiratai és polémiái, melyeket még népszerüségének

fénykorában írt. Így: *Hallgassuk meg a másik felt is! Magyarország hátramaradása ügyében.* 1844. Cikkei az Ismertetőben, az általa szerkesztett Heti Lapban s egyéb folyóiratokban jelentek meg.

Flór Ferencz — Göndöcs Benedek.

Flór Ferencz, orvos-doktor, a m. tud. akadémia lev. tagja, született 1809. október 10-én Várad-Olasziban. 1848-ban Pest város tiszti orvosának választotta meg. A szabadságharcz alatt alezredes és orvosi osztályfőnök volt. Gyula nevű korán elhalt egyetlen fia emlékére végrendeletileg 20,000 frtot hagyományozott, de még azonfelül is több alapítványt tett. Sokat működött a közegészségügy érdekében. Ő sürgette először a pesti vízvezetéket és az új vágóhidat. 1871 július 7-én a közúti vasút elgázolta.

Művei: *A tetszhalottak felébresztéséről szóló tanítás.* 1835. *Kisded sebészi eszközpár.* 1837. *A nevezetesebb sebészi véres műtéletek* dr. Fritze E. után. (Magyarul és latinul.) 1839. Dr. Bugát Pállal együtt szerkesztette az *Orvosi tár* új folyamát.

Fodor Gyula, bölcseleti doktor, főgimn. tanár, született 1864-ben Nagyváradon.

Programm-értekezést közölt a szatmári főgimn. Értesítőjében ilyen czímen: *M. Minucius Felix Octavinsa.* Munkái: *A perfectum kettőzetének hangzója az indogermánban.* 1887. *Xenophon memorabilidinak teljes szótára.* 1888. *Vergilius Aeneisének teljes szótára.* 1891. Tárczákat, könyvismertetéseket, stb. írt számos lapba.

Folnesics János Lajos, nagyváradi származású, bécsi mérnökkari tanár. József nádor nejét, Hermina főherczegnőt a magyar nyelvre és irodalomra tanította. Meghalt Bécsben 1823-ban.

Munkái: *Alvina.* (Regény.) 1807. *An meine Schülerinnen.* 1814. *Taschenbüchlein zur Geografie.* Német pedagogiai lapot szerkesztett Budán másfél évig.

Földy Géza, hírlapíró, született 1846. november 17-én Nagyváradon. Működését a Pesti Hirnöknél kezdte meg. Dolgozótársa volt az Esti Lapnak, a Reformnak, Magyarország és a Nagyvilágnak, a Kis Lapnak s főmunkatársa a Fővárosi Lapoknak. Maga szerkesztette a *Heti Krónikát*, társszerkesztője volt a Nemzeti Hirlapnak s jelenleg a Budapesti Közlönynek.

Munkái: *Buda halála.* Irta Arany János (1864.) Kritika. *Lothair.* Regény Disraely B. után. Szorgalmas művelője az ifjusági irodalomnak, melyet számos kötettel gazdagított névtelenül.

Földi János, orvostudor és költő, született 1755. deczember 21-én Nagy-Szalontán, meghalt 1801-ben Hajdu-Hadházon. 1878-ban Szatmár város orvos-doktora lett. A debreczeni körnek ő volt egyik alapítója. A debreczeni grammatikának nagyobb részét a Földi János pályamunkája képezi. A magyar versekről írott széptani dolgozatai s jól csengő versei a Magyar Musában, Mindenes Gyűjteményben, Orpheusban és Magyar Múzeumban jelentek meg.

Munkái: *Rövid kritika és rajzolat a magyar füvésztudományról.* (1793.) *Természeti história a Linné systemája szerint* (1801.) Kéziratban maradt több értekezése a természettudományról" a magyar versírásról és közmondásokról.

Friedmann Bernát, ügyvéd és kriminalista, született 1843. október 10-én Nagyváradon. Jelenleg a budapesti ügyvédi kamara helyettes elnöke. Jogi czikkeket írt a Jogtud. Közlönybe, a Honba, a Pesti Naplóba, Nemzetbe.

Munkái: *Hazai bányászatunk.* (1886.) *Népbirák és esküdtszékek intézményr.* (1876.) *A felebbvitel bünügyekben.* (1878.) *Észrevételek a magyar bünvádi eljárási javaslat felett.* Egyes nagyobb bünügyekben tartott védőbeszédei külön füzetekben is megjelentek.

Gausz Viktor, hírlapíró, született 1858. julius 27-én Nagyváradon. 1884-ben, rövid tanárkodás után, a Pesti Hirlapnál kezdte meg írói pályáját. Olaszországi lapokban ismertette a hazai társadalmi viszonyokat és több műfordítást közölt. 1886. óta pénzügyminiszteri számtiszt. Czikkei a Természettudományi Közlönyben s több fővárosi napilapban jelentek meg. Rovetta, Verga, Contessa Lara, Serao Matild több regényét ültette át irodalmunkba.

Gombos Dániel, orvostudor, született 1774. november 7-én Ártándon. Biharmegye második rendes főorvosa volt.

Munkái: *Névnapi üdvözlet* Schraud Ferencz tiszteletére (1804.) *Polgári élethez való lexikon.* (1837.) Csak az Aba-Blatnik rész jelent meg; a munka többi hét kötete kéziratban van.

Göndöcs Benedek, apát-plébános, született 1824. július 23-án Nagyváradon. Új-Kigyóson segéd-lelkész, majd Wenckheim József Antal gróf udvari papja lett. 1863-ban új-kigyósi lelkész lett, 1873-ban pedig B.-Gyula választotta meg plébánosnak. Világlátott ember volt és tapasztalatait a népnevelés terén értékesítette. Különösen a méhészetet igyekezett megkedveltetni és nagyszámu czikket írt gazdasági lapokba. Egyik megalkotója volt a békésvármegyei régészeti egyletnek. Gyula város 1881-ben országgyűlési képviselőjének választotta. Meghalt Gyulán, 1894. január 4-én. A fővárosban is alig

van kultur-intézet, mely e bőkezű apát figyelmét kikerülte volna. Egyházi beszédeinek egy része a Jó Pásztorban és külön füzetekben jelent meg. Egyik érdemes munkája *Pusztaszer és az évezredes ünnep* czímet viseli. (1883). Országgyűlési beszédeit Bauer Ferencz gyűjtötte össze. (1884).

Grósz Albert— Gyalókay Lajos.

Grósz Albert, orvos-doktor, kir. törvényszéki orvos, az országos egészségügyi tanács rk. tagja, a nagyváradi szemkórház igazgatója, született 1819. január 12-én, Nagyváradon. A szabadságharcz idején az al-dunai táborban működött, később pedig a nagyváradi honvédkórházban. 1852-től 67-ig Nagyvárad főorvosa volt. Ekkor nyerte a Ferencz József-rend arany érdemkeresztjét. Meghalt 1901. márczius-ban.

GÖNDÖCS BENEDEK.

Munkái: *A bölcsőde jótékonysága.* (1853). *A nagyváradi fürdők.* (1855). *Az egyiptomi szembetegségekről.* (1860). *Az újdonszülöttek szemlobjáról.* (1830).

Grósz Emil, szemorvos, a budapesti egyetemi klinikán rk. tanár, Grósz Albert fia, született 1865. szeptember 30-án, Nagyváradon.

Czikkei a Szemészetben jelentek meg. Írt még az Egészségbe, a Budapesti Szemlébe és az Egyetértésbe. Munkái: *Jelentés a nagyváradi szemgyógyintézet 50 éves működéséről.* (1886). *Szemészeti diagnostika.* (1883).

Grósz Frigyes, bölcseleti s orvostudor, született 1798. november 16-án, Nagyváradon. Mint gyakorló orvos Teltschben (Morvaország) telepedett meg, a hol kórházat is alapított. 1829-ben Nagyváradra jött, a hol a szegény vakok részére szemgyógyintézetet nyitott. Intézetét ő Felsége meglátogatván, a koronás érdemkereszttel tüntette ki. Meghalt 1858. január 3-án, Nagyváradon.

Czikkei a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók munkálataiban jelentek meg. Munkái: *Tudori értekezés a chininről.* (Latinul) (1826). *Statisztikai adatok a nagyváradi szemgyógyintézetről.* (1846). *Szembetegségek a Nagy-Magyar-Alföldön.* (Németül.) (1857).

Gyalókay Lajos (szentgyörgyi és gyalókai id.), ügyvéd, született 1825-ben Szalacson. Részt vett az 1848-iki mozgalmakban. A rácz lázadás alkalmával

Kiss Ernő dandárába lépett és ő fogalmazta a hadi jelentéseket. Több ütközetben vett részt. A szabadságharcz után Bihar-megye főjegyzője lett; de nemsokára az ügyvédi pályára lépett s ő lett egyik vezérférfia az akkor alakult Deák-pártnak. 1872-ben a nagyváradi kir. törvényszék elnöke lett. A biharmegyei történelmi társulat s több más társadalmi és kulturális intézmény részben neki köszöni létrejöttét. Több czikket írt a Regélőbe, Honművészbe és a Pesti Naplóba. A nagyváradi lapoknak állandó munkatársa volt, sőt egy ideig a Bihar czímü lapot is szerkesztette.

Gyalókay Lajos —Hegyesi Márton.

Gyalókay Lajos (szentgyörgyi és gyalókai ifj.), rendőrkapitány, az előbbi fia, született 1855. márczius 30-án Köbölkuton. 1885-től Budapesten működik a m. kir. államrendőrségnél. Részt vett a biharmegyei történelmi társulat megalakításában. Politikai és társadalmi czikkeket írt s egy hosszabb közleménye jelent meg a Századokban Bihar-megye régi községi pecsétjeiről.

Gyalókay Mózes, középiskolai tanár, született 1840. július 23-án Biharon. Állandó munkatársa volt a Hölgyfutárnak, Bolond Miskának, Jövőnek és Hölgydivatlapnak.

Munkái: *Novellák és korrajzok.* (Pest. 1870). *Struensee.* (1877).

Gyomlay Gyula, bölcseleti doktor és középiskolai tanár, az akadémia tagja, született 1861. július 29-én Nagyváradon. Czikkei a tanügyi lapokban, a Budapesti Hirlapban s a Nemzetben jelentek meg.

Munkái: *Az attikai köztisztviselők ellenőrzéséről.* 1883. *Bartal-Malmosi, Latin mondattan.* (1890). *Homeros Odysseiája.* (1891). *Platon és Aristoteles.* (1893). *Platon válogatott művei.* (1893). *Szemelvények Tacitusból.* (1894). A Marczali szerkesztésében megjelenő világtörténelem számára ő írta meg a görögök történetét. (1900). Több opera szövegét átjavította a budapesti dalszínház részére.

Györgyössy Rudolf, tanító, született 1843. január 6-án Nagyváradon. Különböző lapokba írt czikkeket és költeményeket.

Munkái: *Költemények.* (1870). *Az aradvidéki tanítóegylet első tíz évi működése.* (1880). Szerkesztette az Aradvidéki Tanítóegylet Közlönyét, az Általános Tanügyi Közlönyt s a Józsika és Erzsike cz. gyermeklapot.

Hajnóczi (Zák) Rajmond József, bölcselettudor, kir. tanfelügyelő, született 1854. február 15-én Derecskén.

Munkái, több elemi iskolai kézikönyvön kívül, a következők: *Egy adat Derecske történetéhez.* (1879). *A térképrajzolás elemei.* (1880). *A Betüs Szabó Gábor segítsége.* (1885). *A mi jó, meg a mi nem jó.* (1886). *A Kerekes Borcsa sorsa.* (1886). *Puskás uram megtérése.* (1886). *A kéve kötve jó.* (1891). *Váltó és adóslevél.* (1893). *Hajnóczy József élete.* (1750—1795).

Halász Dezső, a magyar földhitelintézet tisztviselője, született 1835. október 2-án Nagyváradon. 1859-ben a Győri Közlönyhöz ment segédszerkesztőnek. Majd Szemere Pálnak lett íródeákja s többször fellépett mint reczitátor, mikor Reményi Edét kisérte felsőmagyarországi útjában. Dolgozatai 1854-től kezdve sűrűn jelentek meg.

Munkái: *Tölgyek és virágok.* (1857). *Halász Dezső költeményei.* (1859). *Tavaszvirágok.* Braun Izabella után. (1872). *Halász Dezső újabb költeményei.* (1882). Kéziratban maradt egy tankölteménye a költészetről, mely a Kisfaludy-társaságnál dicséretet nyert. (1870).

Hegedüs Lajos Candid, jogi doktor, m. kir. vallás- és közoktatási miniszteri tanácsos, a m. tud. akadémia tagja, született 1831. október 3-án Nagyváradon. Előbb Bécsben működött a cs. és kir. igazságügyminiszteriumban, majd a magy. udvari kanczelláriánál és a budai helytartóságnál. 1867-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban a közalapítványok és országos műemlékek gondozója lett. Meghalt 1883. június 13-án Rákos-Palotán, még mielőtt akadémiai székfoglaló értekezését, Vajda-Hunyad monografiáját, befejezhette volna.

Munkái: *Értekezés a földalatti tulajdon viszonyairól.* (1853). *Az előleges biztosítási közegek a polgári eljárásban.* (1855). *A természetből.* (1856). *Eredeti tréfák, adomák s mondák a czigány életből.* (1857). *Irományi-példák a polgári törvénykönyvhöz.* (1858). *Jegyzői rendtartás magyarázata.* (1858). *Árnyak.* (1859). *A magyar közjog alapvonala.* (1861). *Az általános német kereskedelmi törvény.* (1863). *Kegyelmi királyi utasítás a váltóbíróságok számára.*

Hegyesi Márton, volt országgyűlési képviselő, született 1846. július 10-én Nagy-Bajomban. 1873-ban ügyvédi irodát nyitott Nagyváradon. Csakhamar keresett ügyvéd lett s mint védő is kiváló hírre tett szert; nevezetes sikert aratott az ál-Wesselényi bünpörben. Polgártársai bizalmából két ízben képviselte a bárándi kerületet 48-as programmal. Tevékeny részt vett az igazságügyi és közigazgatási kérdések tárgyalásánál és állandóan előkelő szerepet visz a vármegyei és társadalmi életben egyaránt. Könyvtára tekintélyes és különösen gazdag a szabadságharcz irodalmára vonatkozólag, melynek alig van nála alaposabb ismerője. Köteteket tennének ki czikkei, melyek

szétszórtan jelentek meg a fővárosi és vidéki lapokban s felölelik a politika aktuális kérdéseit, érdekes visszaemlékezéseket tartalmaznak, vagy történelmi eseményekkel foglalkoznak.

Munkái: *A kit mindenki szeretett.* (1876). 12 *ellenröpirat.* (1881). *Bihar vármegye* 1848—49-ben. (1885) 1802 *kilometer utazás. Görgei mint politikus. Birálat.* (1890). *A Máriássy-zászlóalj 1848—49-ben.* (1891). *Újabb adatok Vasvári Pál halálához* (1893). *Az 1848—49-iki 3-ik honvédzászlóalj története* (1898.) Jelenleg a Szabadság cz. politikai napilap felelős szerkesztője.

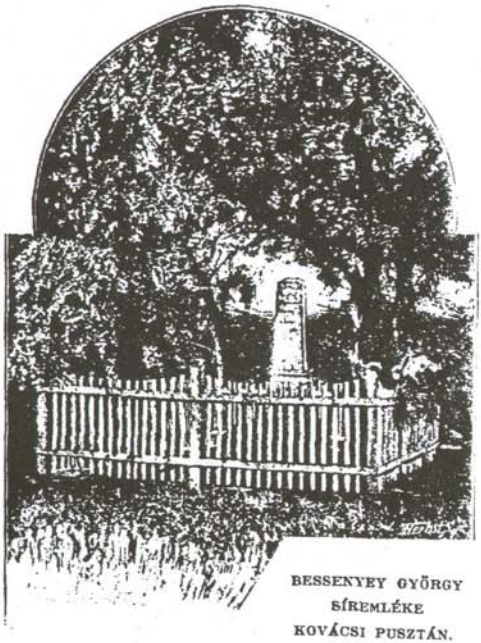

Hlatky Endre—Hoványi Ferencz.

BESSENYEY GYÖRGY SÍREMLÉKE KOVÁCSI PUSZTÁN.

Hlatky Endre ügyvéd, született 1851. november 21-én Lunka-Urzestben. Budapesten tett ügyvédi vizsgát és Nagyváradon kezdte meg működését. A társadalomban kiváló helyet foglal el, mint a nagyváradi takarékpénztár igazgatója, az ügyvédi kamara és a szabadelvü párt elnöke. Czikkei főleg a Jogtudományi Közlönyben jelentek meg, de a Themis, Ellenőr és a Hon is közölt tollából magvas dolgozatokat. A Nagyváradnak éveken át ő volt a legkiválóbb vezérczikkírója.

Munkája: *Észrevételek az ügyvédi rendtartás törvényjavaslatáról.* (1893).

Hodászi Lukács (hodászi), nagyváradi származású, ev. ref. püspök, 1580-ban a wittenbergai egyetemen tanult. Hazaérkezvén, Báthori Istvánnak udvari lelkésze lett Ecseden, később pedig debreczeni lelkész, mignem a csengeri zsinaton tiszántúli szuperintendensnek választották meg. Báthori István fölött ő mondott halotti beszédet, a melyet ki is nyomatott 1605-ben. A nemességet II. Mátyás királytól nyerte. Debreczenben halt meg 1613-ban. Élete végén keserü tollharczba keveredett Szilvásujfalvi Imrével, ki vetélytársa volt a szuperintendensi hivatalra s independens irányban izgatott. Hodászi: *Assertiones orthodoxae de potestate Ecclesiastica XV thesibus imprehensae* czimű értekezést írt ellene.

Munkái: *Halotti beszéd Báthori István felett.* (1605). *Assertiones orthodoxae* (1610). Kéziratban maradtak feljegyzései a dengelegi zsinatról. (1603).

Hoványi Ferencz, bölcseleti s theol. doktor, nagyváradi kanonok és a magyar tud. akadémia tiszteleti tagja, született 1816. április 2-án, Körös-Tarjánban. A papi pályára lépvén, a bécsi Pazmaneumba került. Nagyváradra visszatérvén, a papnevelő intézetben tanulmányi felügyelő lett. Lajcsák Ferencz 1840-ben titkárának nevezte ki. Ugyancsak ilyen minőségben találjuk báró Bémer László püspök mellett is. 1843-ban várad-veleneczei, 44-ben szilágysomlyai plébános lett s ebben az időben Kraszna-megye megválasztotta táblabirájának. Somlyón irta leveleit a lelkipásztorság terheiről és vigasztalásairól a Religio és Nevelés czimű folyóiratba. 1846-ban a pesti egyetemen a dogmatika tanára lett, de másfél év mulva Bécsbe hivja meg a fejedelmi kegy, hogy ő felségét és testvéreit a magyar nyelvben oktassa. 1849-ben váradi kanonokságot nyert. Olaszországi utjáról kétkötetes utirajzot bocsátott közre. Meghalt 1871. deczember 11-én.

Legkiválóbb munkái: *Felsőbb katholicismus elemei.* (1853). *Újabb levelek a felsőbb katholicismusról.* (1855). *Néhány hét a Szentföldön* 1856-ban. (1858). Nagyváradon a 40-es években a központi és vidéki papságból irodalmi társulatot toborzott össze. Munkatársa volt az Egyetemes M. Encyclopaediának is.

Hübl Artúr báró, tüzérkapitány a cs. és kir. közös hadseregben, született 1853. márczius 20-án Nagyváradon. Jelenleg a katonai földrajzi intézetben műszaki előadó. A katonai érdemkereszt és több külföldi érdemrend tulajdonosa. Vegyészeti és elektrotechnikai czikkeket írt a szakfolyóiratokba.

Illésy György, hírlapíró, született 1832. január 14-én Mező-Sason. 1848-ban mint tűzmester szolgált, de elfogták. Négy év mulva hazakerült s Debreczenben lapot szerkesztett. A Kisfaludy-társaság pályázatán feltünt kitűnő Oberon-fordításával. Később Jókai mellett dolgozott a Hon szerkesztőségében és 1871. október 21-én halt meg.

Munkái: *Széchenyi emlékezete.* (1860). *Beranger dalai.* (1860). *Országos kistükör.* (1865). *Zrinyi Miklós.* (1869). *A nők munkaképessége és munkajoga.* (1871). *Illésy György költeményei.* (1872). *Nagy Magyarország*, vagy négy szerzetes viszontagságos utja a magyarok őshazájába. (1873.)

Imre Sándor, nyug. egyetemi tanár, a m. tudom. akadémia s a Kisfaludy-társaság rendes tagja, született 1820. augusztus 6-án, Hegyközpályiban. 1860-ban a debreczeni főiskola tanára lett és utána a kolozsvári egyetemen foglalta el a magyar irodalom és nyelvészet tanszékét, a hol tiszteletbeli doktornak választották meg. Meghalt 1900-ban.

Czikkei a Kossuth Hirlapjában, a Pesti Naplóban, a Szépirodalmi Figyelőben és Koszorúban, de kivált a Budapesti Szemlében jelentek meg. Munkái legnagyobbrészt nyelvészeti tárgyuak, de vannak közöttük irodalomtörténetiek is, mint a Kazinczy-ünnep, Beregszászi Nagy Pál élete és munkái stb. Kiváló helyet foglal el aesthetikai irodalmunkban *„A néphumoról"* irott könyve. Irt iskolai nyelvtanokat is és összegyűjtötte a nyelvujítás óta divatba jött barbarismusokat.

Irinyi János (ifjabb), gőzmalom-igazgató, a gyújtó feltalálója, született 1819-ben Nagy-Létán. A chemiát a bécsi és berlini egyetemen tanulta. Meiszner tanárának a kisérlete (a kénvirággal dörzsölt ólomoxyd meggyújtása) vezette őt a foszforos gyújtó feltalálására. Ő alapította Pesten az első gyújtógyárat. 1848—49-ben a nagyváradi lőporgyárnál működött. A szabadságharcz után fogságot is szenvedett. Kisérleteit azután tovább folytatta vetési pusztáján s közben a debreczeni István-malomnál kapott alkalmazást. Meghalt 1895. deczember 17-én.

Czikkei a Tudom. Tárban, az Athenaeumban s több napilapban jelentek meg. Munkái: *Ueber die Theorie der Chemie.* Berlin. (1838). *A vegytan elemei* (1847).

Irinyi József, ügyvéd és 1848-ban országgyülési képviselő, született 1822-ben Albisón. Bővebb életrajzát más helyen közöljük. Itt csak irodalmi munkásságáról számolunk be. Az irodalom akkori jeleseivel Toldyval, Bajzával és Vörösmartyval is megismerkedett. Majd utazást tett Európa nagyobb államaiban s tapasztalatait *Német, franczia és angolországi utijegyzetek* czím alatt bocsátotta közre. A Pesti Hirlapnak egyik főmunkatársa volt. Meghalt 1859. február 20-án.

Hirlapi czikkei nagyobbára politikai természetüek. Munkái: *Matild*, dráma 5 felv. (1842). *Német, franczia és angolországi útijegyzetek.* (1846). *Az országgyülés rendezéséről.* (1847). *Tamás bátya kunyhója.* (1853). *Kulcs Tamás bátya kunyhójához.* (1853). *Béla.* Regény 2 k. (1854). *Dicső napok.* Regény 3 k. (1857). *Az 1790—91-iki 26-ik vallásügyi törvény keletkezésének történelme.* (1857). *A gyöngyös hölgy.* Dumas után. 2 k. (1860). Kéziratban maradt tőle: *Cromwell fia.* Vígjáték 5 felv.

Istvánffy Gyuláné (Márki Gabriella), polgári iskolai tanítónő, született 1868. szeptember 18-án Nagy-Szalontán.

Munkái: *A bán leánya. Jeanne d' Arc.* Tört. elb. (1845). *Hópehely. Az órangyal.* (1887).

Iványi Ödön, hírlapíró, született 1854. november 18-án Nagyváradon. A Bihar cz. lapnál lett ujságíró. Aradon a Kortes s az Arad és Vidéke cz. lapot szerkesztette, az Alföldnek pedig főmunkatársa volt. 1891-ben a Nagyvárad szerkesztését vette át. 1893. október 19-én halt meg. A nagyváradi Szigligeti-társaság közadakozásból szép síremléket állított hamvai fölé.

Munkái: *Rajzok és elbeszélések.* (1879). *Tarka lapok.* (1881). *Egy könyv.* (1883). *Tárczák.* (1888). *A püspök atyafisága.* (1892). 2 k. *Apró regények.* (1893).

Jakab István (galantai), bölcseleti és jogi doktor, a m. kir. helytartótanács nyug. tanácsosa, a m. tudom. akadémia lev. tagja, született 1798. október 29-én Mezőkeresztesen. Mint helytartósági titkár nagyban befolyt az összes ügykezelésnek magyarra való átalakításába s a magyar nyelven szerzett törvények hivatalos kiadásába. Az első magyar felelős miniszteriumban mint osztálytanácsos működött, később a pesti zálogház felügyelője lett. 1859-ben az úrbéri törvényszék bírája, 1860-ban helytartósági tanácsos lett. Meghalt 1876. október 18-án.

Ifjúkori költeményei a korabeli folyóiratokban és zsebkönyvekben jelentek meg. A Tudománytárban és Athenaeumban számos politikai, történet-philosophiai és nemzetgazdászati czikke jelent meg. Több mint ezer czikket írt a Közhasznu Esmeretek Tárába. Munkái közül említésre méltók eredeti szindarabjai a *Falusi lakodalom*, *Zsarnok apa*, *Örökségi egyezés*. Fordított azonfelül több mint 50 szinművet és operát német, franczia és olasz szerzőktől. *Magyar játékszini jutalmazott feleletek*. (1834). E munkájában a m. tud. társaságnak kérdésére válaszol. Sok egészségügyi utasítást bocsátott közre s egy nevelőstani munkát is fordított ilyen czimmel: *Az én növelési rendszerem alapvonalai*. (1851). Az Országos Kormánylapot is szerkesztette Budán 1851—60-ig.

Jankai (Csizmadia) József, mérnök, népköltő s népszónok, született 1831. május 27-én Ér-Diószegen. Végig küzdötte az egész szabadságharczot és fogságot is szenvedett, honnan kiszabadulván, a mérnöki pályára lépett. Mérnöki szakdolgozatain kívül számos költeménye jelent meg. Jankai József—Kazinczy Ferencz.

Munkái: *A szabadság és szerelem vadrózsái*. (1861). *Jankai József újabb költeményei* és *Juliska* szinmű. (1867). *A Kortes dalai*. (1870). *100 felköszöntés*. Több szindarabja van kéziratban.

Katona Mihály, ev. ref. főgimnaziumi igazgató-tanár, született 1847. május 24-én Nagy-Szalontán.

Munkái: *Egy kis felvilágosítás a nagyszalontai gymnasiumi alapok ügyében*. (1887). *A testgyakorlás fontossága*. (1889). *A nagyszalontai gymnasium története 200 éves multjával*. (6918.)

KAZINCZY FERENCZ.

Kazinczy Ferencz, iró és költő, született Érsemjénben 1759. október 29-én. Iskoláit Késmárkon és Patakon végezte. Már fiatal korában anyja buzdítására egy munkát irt, mely *Magyarország földi állapottjának lerajzolása* czímen Kassán jelent meg 1775-ben. Azután anyja kivánságára lefordítja Bessenyei Györgynek német nyelven irt *Amerikaidát*, *Az amerikai Podócz és Kazimir keresztény vallásra való megtérése*, czímmel. Ez időre esik bécsi utazása is. Báróczy Marmontel fordításai és Baróti Szabó Dávid versei csak fokozták írói lelkesedését. A törvénygyakorlatokat Kassán, Eperjesen és Pesten végezte s 1784-ben Abauj-megye tiszteletbeli aljegyzője lett, két évvel utóbb pedig gróf Török Lajos ajánlatára II. József a kassai kerület nemzeti iskoláinak felügyelőjévé nevezte ki. Ebben az időben adta ki *Bácsmegyey* czímü nagy tetszéssel fogadott érzékeny regényét, melyet németből dolgozott át. Azonkívül lefordította Gessner Salamon idilljeit s Bacsányival együtt megindítja a Magyar Múzeumot s később egymaga az Orpheust, mely ifju irodalmunknak egyik nagy befolyásu organuma lett.

Mikor II. Lipót alatt a nem katholikus hivatalnokokkal együtt ő is elveszté állását, anyjához vonult vissza Alsó-Regmeczre, a hol egyedül az irodalomnak élt. A pesti magyar színész-társaság szervezése körül gr. Ráday Gedeonnal együtt nagy tevékenységet fejtett ki s a repertoirt fordított szinművekkel gazdagitá. A Martinovics-féle összeesküvés fölfedeztetvén, mivel a Martinovics kátéját magának leírta, 1794. deczemberében őt is elfogták s a királyi és hétszemélyes tábla halálra itélte, mit azonban a király kegyelme bizonytalan ideig tartó fogságra változtatott. Brünnben, Kufsteinban és Munkácson hét évet kellett töltenie. Mikor a tenta használatától eltiltották, rozsdából készített folyadékkal, sőt olykor a saját vérével is írt. Kiszabadulása harmadik évében nőül vette egykori főigazgatójának, gr. Török Lajosnak leányát, Zsófiát. Levelezésbe bocsátkozik az országnak majdnem minden nevezetesebb költőjével és írójával s e levelekben, melyek akkor egész hirlapirodalmat pótoltak, hirdeti irodalmi elveit is. *Tövisek és virágok* cz. munkájában már csipős gúnynyal támad a maradiakra s a legnagyobb erővel megindítja

Kelemenfy László—Kőrös Endre.

a nyelvújítást. 1828-ban József nádor meghívására részt vett az akadémia alapszabályainak kidolgozásában s 1830. november 17-én a történeti osztályban vidéki első rendes tagnak választották meg. Pannonhalmi és erdélyi útjának emlékét útirajzai őrzik meg. Meghalt széphalmi magányában, 1831. augusztus 23-án. Születésének százados évfordulóját az akadémia fénynyel ülte meg és széphalmi birtokán díszes mauzoleumot építtetett. Kazinczy irodalmi munkásságának nagysága és hatása leveleiből ismerhető meg leginkább. Legnevezetesebbek a Kis Jánossal, Guzmics Izidorral, a Debreczeni és az Aurora-körrel és a Berzsenyivel váltott levelek. Kazinczy kevés eredetit írt. De irodalmunkban ő a legelső, ki a műfordító nevet megérdemli. A korabeli prózai nyelvet szabadította meg a hosszadalmas szavaktól s kifejezővé, lágyabbá és tömörebbé tette. Költeményeiben eszméi: a szerelem, bölcselkedés és hazafiság. A formának mestere, de gondolatait annyira elfinomítja, hogy azok nem keltenek mélyebb hatást. Legsikerültebbek gúnyos epigramjai. Kazinczy hatása irodalmunkra rendkívül nagy volt, a mennyiben előmozdította az irodalmi izlés kifejlődését. Azonban az idegen szerkezeteket és kifejezéseket is a nyelv gyarapodásának tekintette s ez által fordításaiban sok magyartalanságot ültetett át, a melyek ellen később erős visszahatás támadt az irodalomban.

Nevezetesebb munkái: *Larissa.* Szomoruj. (1771). *Helikoni virágok.* (1781). *Sinopei Diogenes maradványai.* (1793.) *Heideruck Paramythionjai* (1793). *Pyrker sz. hajdan gyöngyei.* (1830). *Magyar régiségek és ritkaságok.* (1808). *Báróczy minden munkái* (1812). *Dayka versei.* (1813). *Kis János versei.* (1815). *Zrinyi minden munkái.* (1817). Kazinczy eredeti munkáit Bajza és Toldy adták ki. (1836—45). 5 k. *Kazinczy Ferencz munkái.* (1814—16.) 9 k. Levelezését az akadémia megbizásából Váczy János dr. adja ki s eddig 10 kötet jelent meg. Összes munkáit szintén az akadémia fogja kiadni.

Kelemenfy László (családi néven Hazucha Ferencz), mérnök, született 1815. decz. 1-én Nagyváradon. Meghalt 1851. ápr. 21-én. Czikkei az egykoru lapokban és folyóiratokban jelentek meg.

Munkái: *Buda* (1839). *Korhely életnek szomrú a vége* (1845). *Beszélyek* (1846). *Meghasonlott kedély* (1846). *Ezer év előtt. Marius Carthagó romjain* (1850). Fordított színműveket s néhány eredetit írt. *Visegrádi kincskeresők.* (Bohózat 3 felv.). *Mindenható lángész* (Vigjáték 3 felv.).

Knorr Alajos, kir. itélőtáblai bíró, született 1828. jan. 19-én Nagyváradon.

Munkái: *A polgári törvénykezési rendtartás.* (1869). *Birói ügyvitel.* (1869). *A magyar büntető eljárás.* (1870). *Önügyvéd.* (1872). *A magyar magánjog* (1873). *A magyar váltótörvény és eljárás.* (1877). *A magyar büntető törvény.* (1878). *Gyámsági és gondnoksági ügyek kézikönyve.* (1878). *A csődtörvény magyarázata.* (1881). *A sommás eljárás és fizetési meghagyás.* (1895).

Kóczi Ignácz Bálint, nagyváradi származású orvosdoktor. Munkája: Dissertatio inaug. medica de generibus Plantarum stb. (1776). Az első munka, mely Bihar vármegye flórájával foglalkozik. Czímlapját más helyen közöljük.

Kondor Béla, felső kereskedelmi iskolai igazgató, született 1868-ban Nagyváradon. Mint tanár egy évig szülővárosában, azután Pécsett működött. Irt szépirodalmi, kereskedelmi s közgazdasági czikkeket.

Munkái: *A tőzsdei értékpapirokról.* (1893). *Képszerű természettudományi és közgazdasági értekezések.* (1898).

Kovács Dénes dr, székesfővárosi tanár és hirlapíró, született Nagyváradon, 1862. november 24-én. 1882. óta állandó munkatársa a fővárosi napilapoknak, továbbá a Vasárnapi Ujságnak. 1885-ben jelent meg *Gróf Gvadányi József élete és munkái* czímü kötete. 1886-ban adta ki *A berlini magyar egyesület története* czímü könyvét. 1887-ben jelent meg a *Gvadányi-Album* czímü illusztrált díszmüve és 1892-ben a *Koronázási Évkönyv* czímü munkája, a melyért királyi elismerésben részesült. 1895-ben jelentek meg *A magyar anyakönyvvezető* és a *Házassági Káté* czímü művei. Mint az Otthon írók és hirlapírók körének tisztviselője és választmányi tagja, részt vett a külföldi nemzetközi sajtókongresszusokon.

Köleséri Sámuel, ev. ref. lelkész, született 1634-ben Nagyváradon. Meghalt 1683. július 16-án Debreczenben.

Munkái: *Disputatio logica.* (1655). *Disputatio Theologica.* (1655). *Idvesség sarka.* (1666). *Szem gyönyörüségének mérsékletes siratása.* (1762). *Apostoli köszöntés* (1763). Számos vallásos irányú mű.

Kőrös Endre, bölcseleti doktor, ev. ref. főiskolai tanár, született 1872. jun. 10-én Nagyváradon.

Munkái: *Hugó Károly Bankár és bárója.* (1894. Doktori értekezés). *Ekkehard: Walterdal.* Szerkeszti a Pápai Lapokat.

Kőrösi Kálmán, jogtudor, debreczeni ügyvéd, született Mező-Sason. A fiumei magyar daloskör pályázatán 1894-ben jutalmat nyert. Sámos költeménye jelent meg.

Munkái: *Előjáték a szabadságharcz ötvenéves és a debreczeni színészet százéves emlékére.* Mindkettőt a debreczeni színpadon adták elő.

Krecsányi Ignácz, színigazgató, született 1844. márczius 31-én Margittán. Sok költeményt, elbeszélést, tárczaczikket és visszaemlékezést írt a szini világból. Több szinházi ujságnak volt munkatársa és a szinházi naptárt is szerkesztette. Munkája: *Strikeoljunk-e vagy ne?* 1872. (Németül is).

Lázár Béla bölcseletdoktor, főgimn. tanár, született 1869. február 8-án, Nagyváradon. Belső munkatársa volt a Fővárosi Lapoknak, majd a Nemzetnek. Művészi kritikusa a Magyar Szalonnak. Igen sok művészeti és irodalmi essayt közölt a fővárosi lapokban.

Munkái: *Buczy Emil élete és irodalmi munkássága.* (1888). *Iványi Ödön. Emlékbeszéd.* (1894). *A Fortunátus mese az irodalomban.* (1890). *Elbeszélések.* (1894). *A naturalismusról.* (1890). *Bál után.* Monolog. (1895). *Myria. Anya.* Két elbeszélés. (1895). *A tegnap, a ma és holnap.* Kritikai tanulmányok. (1896). *Hangulatok.* Elbeszélések. (1898). *Magyarázó tanulmány az 1899. tavaszi tárlathoz. A művészi nevelés a középiskolában. Bessenyei György Agis tragediája.* (1899). *Bessenyei György, Lais vagy az erkölcsi makacs.* (1890). *Művészettörténeti dispositio jegyzék* (1900) és legutóbb: Ibsen *A társadalom támaszai.* Fordítás.

Leitgeb Imre, földbirtokos, született 1866. május 26-án Derecskén. Többször tett gazdasági tanulmányutat a külföldön. Közgazdasági czikkei a Magyar Gazdák Lapjában, a Köztelekben, a Közgazdasági Szemlében és a Vásárcsarnok Értesítőjében jelentek meg.

Munkái: *A derecskei casino története.* (1893). *Közgazdasági tanulmányok.* (1900).

Lévay Ede bölcseleti doktor, főgimn. tanár, szül. 1864. április 12-én Nagyváradon.

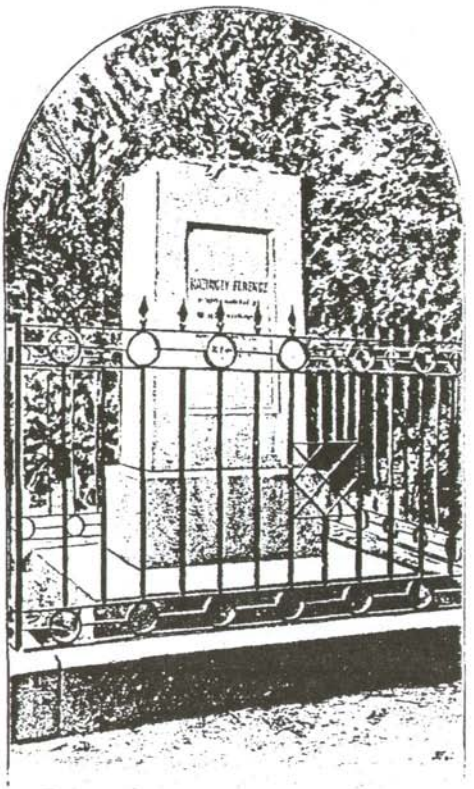

KAZINCZY FERENCZ EMLÉKKÖVE ÉR-SEMJÉNBEN.

Munkái: *A chemiai hőnek és az izommunka hőaequivalensének viszonyáról galván elemeknél.* (1890). *Az elektromosság Faraday-Maxwell-féle elméletének vázlata.* (1897). *Arithmetikai és algebrai példatár.* (1899). *Planimetrica.* (1899). *A sik trigonometriája.* (1899). *Algebra.* (1899).

Mangra Vazul, politikus, szül. Budorászán 1852-ben. Szerkesztője volt a *Biserica si Scola* (Templom és iskola) hetilapnak. Szorgalmas irodalomtörténeti kutató s több becses kéziratot fedezett föl. A bukaresti román tudományos akadémia lev. tagjává választotta 1895. aug. 10-én.

Márkus M. József, író, szül. Nagyváradon 1854. Mint egészen fiatal ember a Nagyvárad cz. napilapnál dolgozott. A fővárosba kerülvén, az Egyetértésnek, majd a Pesti Naplónak lett dolgozótársa.

Önálló munkái: *Fekete betük; Omphale asszony lábainál; Téli estékre; Babám könyve* (versek); *Köny és mosoly; Tisztességes asszonyok; Exotikus növények; Aquarellek Ámor műtermeből; Czigarett szikrák; Mikor Ámor nevet; Az én asszonykáim; Kikapós menyecskék; Csintalan történetek; A szerelem pillangói; Hamis bálványok; A tilosban; Ezek azok; A kulisszák*

Lóránt Dezső—Pázmándy Péter.

mögül. Ezenkivül írt „*Egy bullépés*“ című négyfelvonásos szinművet, „*Rika*“ című operettlibrettót. (Színre került a népszinházban 1895.) stb.

Lóránt Dezső szül. 1868-ban Nagyváradon. Hirlapírói működését a nagyváradi lapoknál kezdte, majd Budapestre jött és itt 1892-ben a Fővárosi Lapok szerkesztőségében működött rövid ideig. 1893-ban lépett az Egyetértés szerkesztőségének kötelékébe, a melynek ma is tagja. Azonkivül — miután gyógyszerészi oklevelet nyert — főmunkatársa volt a Gyógyszerészi Hetilapnak. Dr. *Lázár* Bélával együtt szerkesztette a Szinházi Lapokat. *Lionel* álnév alatt több szépirodalmi lapban jelentek meg tárczái.

Munkácsi Bernát, jeles összehasonlító nyelvész, született Nagyváradon, 1860-ban. 1879-ben kezdte meg irodalmi működését a Magyar Nyelvőrben.

Munkái: *A moldvai csángók nyelvjárása*, melyet az akadémia a Sámuel-díjjal tüntetett ki. Ugyane dijat még kétizben nyerte meg: *Török kölcsönszók* (1882) és *Votják nyelvtanulmányok* (1884) című dolgozataival. *A votják nyelv szótára.* (1896) *A votják népköltészeti hagyományok.* (1887). *Vogul nyelvjárásokról* (1894—95). *Vogul népköltészeti gyüjtemény.*

Neumann Ármin jogtudós, született Nagyváradon, 1845-ben. Mint ügyvéd Pápán, Székesfejérvárott, majd Budapesten telepedett meg. 1878—82-ben irta meg 3 kötetben: *A kereskedelmi törvény magyarázata* című munkáját. 1882-ben egyetemi magántanárrá, 1888-ban pedig rendkivüli tanárrá neveztetett ki. 1893-ban jelent meg *Védjegy-törvény magyarázata* című munkája. Számos értekezést tartott a jogászgyüléseken s szak- és politikai lapokban több czikke jelent meg jogi és társadalmi kérdésekről.

Osváth Albert, orvos, szakbeli iró született Gáborjánban 1844-ben. Az országos közegeszségügyi tanács tagja. Mint orvosnövendék a Corvina vállalatban irta *Hernád doktor patikája* című művét. Fordította Krafft Ebbing *Egészséges és beteg idegek* című munkáját. A belügyminiszterium megbizásából a nép számára irta a *Jó egészség* kézikönyvet, továbbá: *Óvakodjunk a tüdővésztől.* A napi lapokban sok orvosi és társadalmi czikke jelent meg.

Osváth Pál történelmi adatgyüjtő, született Kis-Marján 1831. január 4. 1848-ban honvéd lett s mint gyalogos részt vett a bánáti és felsőmagyarországi hadjáratokban, ott volt Branyiszkónál s azután a mezőkövesdi, kápolnai, *isaszegi, váczi csatákban, Budavár bevételénél, hol lábán sebet kapott. Majd* a huszársághoz került, a hol a szőregi szerencsétlen csatában. kitüntette magát, Temesvárnál pedig fejsebet kapott. Lugosról egy 21 tagra olvadt tizeddel csak úgy menekült meg, hogy az $1^1/_2$ öl magas szikla-partról a Marosba ugratott s csapatjával szerencsésen megmenekült. Belényesnél sötét éjtszakán keresztül vágta magát az orosz seregen. 1851-ben B.-Szt-Mártonban jegyző lett és érdemeiért a császári felsőbb hatóság is okmányilag kitüntette. A pandurság felállitása alkalmával egyhangulag csendbiztossá választották s az maradt 1884-ig.

Munkái: *Zsandár kell-e vagy pandur?* (1875). *A sárréti járás leirása* (1875). *Bihar vármegyébe kebelezett kis Marja leirása* (1897.) A Debreczenben alakult X. önkéntes zászlóalj történetét a nagyváradi Szabadságban irta meg, a Pallasz Lexikonba Szabolcs és Szatmár vármegyék történetét irta és e monografiát is számos érdekes és becses adattal gazdagitotta.

Osváth Imre jogtudós és közgazda, született Darvason. 1882-ben ügyvédi vizsgát tett. Irodalmilag a közgazdasági, pénzügyi és jogi téren működik.

Munkái: *Italmérési regale-jog.* (1884). *Államitalmérési jövedék.* (1889). *A szeszes folyadékokkal való kereskedés Magyarországon.* (1891). *Fogyasztási-, ital- és italmérési adók rendszeres ismertetése.* (1893). *Telekkönyvi betétek szerkesztéséről* (1893). *Peres és peren kivüli jogorvoslatok telekkönyvi ügyekben. (1895). 1891-től kezdve 1892. végéig a telekkönyvvezetők országos egyesületének lapját, a Telekkönyvi Szaklapot* szerkesztette. 1893-tól kezdve az általa alapitott *Telekkönyvi Szakközlönyt* szerkeszti.

Pázmány Péter 1570. október 4-én született Nagyváradon. Életrajzi adatait más helyen közöljük. Itt csak irodalmi munkásságára terjeszkedünk ki. Pázmány korának legnagyobb szelleme volt s a magyar irodalomnak mindenkor örök dicsősége marad. Kortársai a „magyar biboros Cicero“ névvel tisztelték meg és méltán, mert előtte senki sem irt oly erős, tősgyökeres és népies nyelven.

Munkái: *A mostan támadt új tudományok hamisságának tiz nyilván való bizonyitásai.* (1605.) *Felelet a megdicsőült szentek tiszteletéről az Gyarmathi Miklós helmeczi prédikátornak Monoszlói András veszprémi püspök ellen irt csacsogásaira.* (1607.) *Tanácskozás, melyet kelljen a különböző vallások közül választani.* (1611.) *Hodaegus, igazságra vezető kalauz.* (1613.) Erre irta Balduin Frigyes wittenbergi tanár a következő megkésett feleletet: Phosphorus veri catholicismi faciem praelocens legentibus Hodaegum Petri Pázmán. (1625.) Erre Pázmány ily czimü irattal válaszolt: *A setét hajnalcsillag után bújdosó Lutheristák vezetője.* (1627.) Biharmegye rendeinek ajánlotta ily czimü munkáját: *Az igazságnak győzedelme, melyel az Alvinczi*

Péter tükörében megmutatott. (1614.) *Prédikációk.* (1636.) — Dicsőségesen uralkodó királyunk bőkezűségéből nemsokára Budapesten érczszobor fogja hirdetni emlékét.

Pável János —Roboz Andor.

SZIGLIGETI EDE.

Pável János, entomologus és múzeumi gyűjtő. Született Nagyváradon. A múzeum állattárát több új állatfajjal gazdagította. Horváth G. társaságában kiadta a magyarországi nagylepkék névjegyzékét.

Pálffy Albert, született 1823-ban Nagyváradon. Különösen a franczia irodalommal foglalkozott. 1884-ben az akadémia tagja lett.

Munkái: *Magyar millionair.* (1846). A *Hóra világból.* (1846). *Feketekönyv.* (1847). *Egy földönfutó hátrahagyott novellái.* (1850). *A fejedelem keresztlánya.* (1847). *Erdély történetéből; Atyai ház; Esztike kisasszony professzora.* (1884). *Egy mérnök regénye.* (1885). *Anya és grófnő* (1888). *A régi Magyarország utolsó éveiből.* (1894). stb., stb. Irt még jeles regényeket, novellákat a hirlapokba is és Csernátonyival szerkesztette a „Márczius tizenötödike" czímü hirlapot.

Paskó Kristóf született 1634-ben Székelyhídon. Erdélyben az udvarnál magas rangra emelkedett, de Béldi Pál felségsértésében ő is bünösnek érezte magát és Patakra menekült, a hol meghalt. Erdélynek romlását irta meg versekben; könyve ma már ritka s mint történeti kútfő szerepel. Munkájának teljes czíme: *A nemes és régen hires Erdélyországnak keserves és szomorú pusztításáról irt siralom.*

Péch Antal, bányászati iró, miniszteri tanácsos, akadémiai tag. Született Nagyváradon 1842. június 14-én, meghalt Selmeczen, 1895. szeptember 18-án.

Nevezetesebb munkái: *Magyar és német bányászati szótár.* (1879, 91). Az *érczek előkészítésének elvei* (1869). *Alsó-Magyarország bányamivelésének története.* (I. 1884. II. 87). A *selmeczi bányavállalatok története.* (1881). A *bányatérképek szerkesztésének uj módja.* (1878). A *Bányászati és Kohászati Lapokat* 1868-tól 1870. végéig szerkesztette.

Perger János, született 1791. Nagyváradon. A tudományos akadémia előbb levelező, majd rendes tagjának választotta. Meghalt 1838. május 25-én.

Munkái: *Bevezetés a diplomatikába.* (1821). *Verbőczi István magyar törvénytára.* (1831). *A magyar és hazája régente.* Munkatársa volt a Tud. Gyüjteménynek s a Közhasznú Esmeretek Tárának. Szerkesztette a törvény-tudományi műszótárt. Kéziratban maradt: Értekezés a jobbágyokról cz. munkája.

Rádl Ödön, iró és előkelő nagyváradi ügyvéd, a Petőfi-társaság tagja, a nagyváradi társaság egyik kiváló alakja, született Alsó-Lugoson, 1848-ban. A Szigligeti-társaság elnöke és mint ilyen rendkivül hasznos tevékenységet fejt ki. Szónoki megnyitó beszédei valósággal irodalmi eseményszámba mennek Nagyváradon.

Önálló művei: *Egy tél Olaszhonban; Michel Berend költeményei; Levelek egy német faluból; Jean Paul; Szomorú történetek.* (1871). Irt kritikai és aesthetikai czikkeket is. Szerkesztette a Nagyváradi Lapokat és a Tiszavidéket.

Reviczky Szevér, iró, született Nagyváradon 1840-ben, meghalt Pesten 1864. szeptember 25-én. Irodalmi működését a Hölgyfutárban megjelent kritikai czikkeivel kezdte meg. Számos, a külföldi irodalmat tárgyaló közgazdasági és kritikai czikket és ismertetést irt a Pesti Napló, Budapesti Hirlap, Szépirodalmi Figyelő, Ország Tükre és Koszorú czimű lapokba. Fordította Huszár Imrével Hugó Viktor: *Nyomorultak* cz. regényét. (Pest, 1862.) 1864-ben *Anyagi Érdekeink* cz. közgazdasági lapot alapított. Párbajban vesztette életét 1864-ben.

Roboz Andor, budapesti tanár, született Nagyváradon 1869. január 19-én.

Megjelent munkái: *Gyakorlati német nyelvtan* magántanulók használatára (1897). *Napsugárban: Derült világ; Ki van odabenn?; Madárvilág és Vidám órák* című gyermekvers kötetek (1899). *Iskolai történetek* (1901). *Keleti költők* fordításai megjelennek 1895. óta szétszórtan. *Könyvbirálatok* 1901-ig a Magyar Kritikában. Lenkei Henrik tanárral együtt: *Köszöntő könyv gyermekek számára.* Sajtó alatt: *Kisértetek* című regény és egy *franczia nyelvtan* középiskolák, polgári és felső leányiskolák számára.

Román Sándor—Szigligeti Ede.

Román Sándor, író, egyetemi tanár, született Össiben, 1826. november 26-án. 1861—65-ben a *Concordia* cz. román politikai és szépirodalmi lapot szerkesztette, majd 1868—76-ban a *Federatiunea* című román lapnak volt kiadótulajdonosa és felelős szerkesztője. Egyetemi tanárkodása alatt a román filologia, nyelv s irodalomtörténet keretéhez tartozó főbb tárgyakat, mint p. o. a román hitregéket, népszokásokat, közmondásokat, népmeséket, költeményeket és román egyházi műszavakat stb. dolgozott fel.

Sátori Bernát, filozofiai író, született Nagyváradon 1735. szeptember 4-én, meghalt Miskolczon 1801. április 21-én. Nevezetes, hogy 1772-ben magyar nyelven adta ki művét ily czimmel: *Magyar nyelven Philosophia, azaz a bölcseség szeretésének tudományából némelly jelesebb kérdések.*

Sárváry Pál, ref. tanár és író, született Piskolton 1765. október 3-án, meghalt Debreczenben 1846. deczember 19-én. Tankönyvűl írt *Erkölcsi philosophiának előljáró értekezése* cz. műve sok ideig hézagpótló munka volt magyar nyelven; másik műve: *Csokonai életrajzának töredékvonalai*, melyet a Kisfaludy-társaság megbízásából írt. A magyar tudományos akadémia 1832-ben tagjává választotta.

Sólyom Fekete Ferencz, jogtudós, a dévai kir. törvényszék elnöke, született Almaszegen, 1839. október 1-én.

Kiadott művei: *A pandekták sommás átnézete.* (Pest, 1864.) és *A közönséges és a részszerü magyar egyházjog elemei.* Szerkesztette a *Bihar* cz. politikai lapot. Pesty Frigyes, Hunfalvy Pál stb. tanulmányaihoz sok oklevelet gyűjtött.

Szabó Ferencz, ref. püspök, született Mező-Telegden 1743. julius 23-án, meghalt Sárospatakon, 1795. julius 7-én. 1765-ben diószegi akadémikus rektor lett. 1768-ban Debreczenben káplán, két évvel később pedig lelkész. 1786. január 17-én generális notáriussá, 1791. június 29-én püspökké választották.

Munkái: *Diaetai prédikácziók.* 1791. *Keresztyén arkhivárius.* (1794). *József eladatása* versekben. (1795). *Tizenhét prédikácziók; Közönséges prédikácziók, Halotti prédikácziók* (1805.) *A heidelbergi katechismusnak úrnapok szerint való magyarázatja.* (1808).

Szalárdi Jánost, a híres krónikást sokan biharmegyeinek tartják. Műve, mely a XVII. századra nézve forrásmunka: *Siralmas magyar krónikának kilencz könyvei, melyeket a következő posteritásnak megintetésekre és oktatásokra tulajdon nyelvünkön egybeszedegetett és megirt Sz. J. 1662-ik esztendőben.* 1634-ben a fehérvári orsz. levéltár egyik konzervátorává nevezték ki. Rákóczy György mellett titkári hivatalt viselt. Az 1666. februári országgyűlésen főadóbeszedőnek rendelték ki, de még ugyanazon évben meghalt.

Szaniszló Albert, tanár és gazdasági író, született Diószegen 1844.

Tudományos értekezésein kivül, külön kiadott művei a következők: *Növénybetegségek* (1875). *Útmutatás a filloxera fölismerésére és fölkeresésére.* (1880). *Kártékony rovarok a mező- és kertgazdaságban* (1898). *A filloxera, koloradobógár és a vértetü.* (1886). *A gazdát érdeklő káros és hasznos állatokról* (1890, 1892).

Székely István, egyházi és bölcsészeti író, kath. theologiai tanár, született Nagyváradon 1861. február 26-án. Jelenleg a pesti egyetem rendes tanára.

Önálló munkái: *Az emberi nem kora és a szentirás.* (1887). *Az emberi nem régisége történelmi és őstörténelmi szempontból.* (1889). *A szentirás apologiája.* (1881). Dr. *Karsch Szentirási apologetikájának második része.* (1892). *Monismus és dualismus a filozofiában.* (1893). *Erő és anyag.* (1894). *Ösztön és ész.* (1897).

Szentjobbi Szabó László, költő, született Ottományon, 1767. június 22-én, meghalt a kufsteini börtönben 1795. október 10-én. Tanult Debreczenben s hittani pályára készült. 1786-ban II. József által a nagyváradi nemzeti iskolához s csakhamar a nagybányai gimnáziumhoz neveztetett ki tanárrá. A József-rendszer múltával állásától elesvén, törvénytanulásra tért át, s 1794-ben Bihar-megye főjegyzője és Teleki Sámuel gróf főispán titkára lett. Költeményeit 1791-ben Pesten adta ki *Sz. Sz. L. költeményes munkái* czímen. I. Ferencz megkoronáztatása alkalmára (1792) *Mátyás király, vagy a nép szeretete a jámbor fejedelmek jutalma* című három felvonásos szinművet adott ki.

Szigligeti Ede (családi néven Szathmáry József), született Nagyváradon, 1814. márczius 8-án. Iskoláit szülővárosában és Temesvárott bevégezvén, orvos akart lenni, majd a mérnöki pályára készült, de e mellett a költészettel is

örömest foglalkozott. A fővárosba kerülvén, Fáy András útján fölvétette magát a budai magyar színésztársaságba, a miért szüleinek haragját vonta magára, úgy hogy atyja még családi nevének a viselését is megtiltotta neki. A pesti nemzeti színház megnyitása után ő is annak tagja s egyszersmind titkára lett. A színészi pályán azonban nem aratott sikert és sokat kellett nyomorognia 12 frt havi fizetéssel. A szinpadon mindig gyérebben, kisebb szerepekben lépve föl, tanulmányozta Schillert és Goethét s szinműirásra adta magát, hogy szorult helyzetén javítson. Legelső szinműve a *Megjátszott cselek* volt, mely 1835-ben Budán került a szinpadra. Vörösmarty, Bajza és Fáy buzdította a fiatal költőt. Ettől kezdve állandóan a szinműírás terén működött és páratlan tevékenységgel mintegy 180 drámai művet

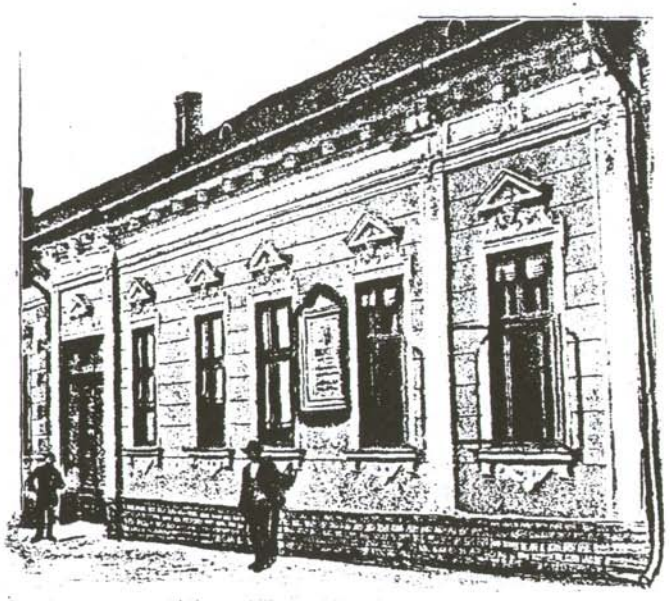

NAGYVÁRAD. — SZIGLIGETI EDE SZÜLŐHÁZA.

alkotott. Szigligeti egy egész új műfajt vezetett be irodalmunkba: a népszinművet. Legelső ilynemű alkotásai, a *Szökött katona* és *Két pisztoly*, már meglehetős hírnevet szereztek neki, bár még ezekben a népélet nem domborodik ki teljesen. Későbbi kitűnő népszinműveiben (a *Csikós*, a *Czigány* a *Lelencz*) az egész magyar népélet megelevenedik s nemcsak a mozgalmas cselekvény, hanem az életből vett maradandó népies jellemek gyönyörködtetnek bennünket. Mint drámaíró nem volt ilyen szerencsés kezű. A franczia regényes dráma hatása alatt mellőzi a költői hatás eszközeit, a helyes lélektani alapon megrajzolt jellemeket, a ragyogó dikcziót, ellenben kizárólag a szinpadi hatást tartja szem előtt, erre törekszik leleményes, sokszor körmönfont meséjével, a cselekvény gazdag bonyodalmával. Nagyobb hatást tett mint vígjátékíró. Bár komikuma a helyzetből fakad, a jellemek helyes alakitására mégis nagyobb gondot fordít, mint szomorújátékaiban. 1840-ben az akadémia pályázatán *Rózsa* cz. vigjátékával elnyerte a kitűzött jutalmat; ettől kezdve haláláig ő maradt első szinköltőnk s Kisfaludy Károlytól Csíky Gergelyig ő elégítette ki kora közönségének szükségleteit. 16-szor nyerte el az akadémia drámai jutalmát, háromszor a népszinházét. Az akadémia 1840-ben, a Kisfaludy-társaság 1845-ben választotta tagjai közé. Meghalt Budapesten

1878. január 19-én, mint a nemzeti színház drámai igazgatója. Első nagyobb sikert *Dienes* cz. szomorújátékával aratott 1836-ban.

Jelesebb tragédiái: *Grütli* (1844). *Béldi Pál* (1856). *A fény árnyai* (1865). *Struensee* (1871). *Valéria és a Trónkereső*, mely Szigligetinek a legsikerültebb alkotása. Jelesebb vígjátékai: *Fenn az ernyő nincsen kas, Mama, Nőuralom, Liliomfi, Házassági három parancs, Dalos Pista, Udvari bolond.* Egy dramaturgiai munkát is írt *A dráma és válfajai* czímen. Szülővárosa a házat, melyben született, díszes emléktáblával jelölte meg s halhatatlan költőjéről nevezte el fényes új színházát is.

Szüts Dezső—Zsák J. Adolf.

Szüts Dezső, törvényhatósági jegyző, hirlapíró, született 1869. Nagyváradon. Hirlapírói működését 1890-ben kezdette meg. Megírta Nagyvárad-város vízművének monografiáját *Orbán* Ignácz mérnökkel, mely 1897-ben jelent meg. Széleskörü publiczisztikai tevékenységet fejtett és fejt ki.

Telegdi Miklós, esztergomi érseki helynök, egyházi író, született Telegden 1535., meghalt Nagyszombatban 1586. ápr. 22-én. 1558-ban pappá, 1561-ben esztergomi kanonokká, később zólyomi főesperessé és káptalani nagyprépostá lett, 1582-től haláláig érseki helynök. 1557-ben megvásárolta a bécsi jezsuiták nyomdáját és Nagyszombatban állíttatta fel.

Munkái: *Az kereszténységnek fundamentomairól.* (1562). *Az evangeliumoknak, melyeket vasárnapon és egyéb ünnepeken esztendő által az anyaszentegyházban olvasni és prédikálni szoktanak, magyarázatja.* (1580). *T. M.-nak, pécsi püspöknek felelete Bornemisza Péternek Fejtegetés nevü könyvére.* (1580). *Rövid írás* (1580). *Egynehány jeles okai.* (1581).

Tisza Kálmán és *Tisza István* gróf irodalmi működését az életrajzokkal együtt más helyen közöljük.

Tofaeus (Dobos) Mihály, ref. püspök, szül. Székelyhidon, 1624. szept. 29-én, meghalt Gyulafehérváron 1684-ben. 1679. júniusban lett erdélyi püspök.

Művei: *De translatione imperii a graecis ad frankos.* (1647). *De actuali dei providentia.* (1649). *De perseverantia sanctorum.* (1650—51). *A szent zsoltárok resolutiója.* (1683).

Tóth József, tanfelügyelő, szül. Mező-Sason, 1842-ben. Vármegyéje tanügyi állapotáról szakavatott jelentéseket szokott kiadni. Irt pedagogiai czikkeket a Néptanítók Lapjába, Magyar Tanügybe. Önálló műve: *Közoktatási Törvények és Rendeletek Tára.*

Veress Sándor, mérnök, történetíró, szül. Sarkadon, 1828. deczember 3-án, megh. Bukarestben 1884. okt. 27-én. Irodalmi működése sokoldalú. Emlékirata *A magyar emigráczió a Keleten* czímen 1878-ban jelent meg. E mellett 1870—72. írt a Magyarország és a Nagyvilágba, majd állandóan dolgozott a Vasárnapi Ujságba, leginkább ∞ jegy alatt.

Veszelin Pál, ref. hittanár és lelkész. Szül. Kismarján.

Művei: *Kegyes és istenes beszélgetések*, (1633). *Oktató és vigasztaló prédikácziók.* (1641). *Brevis institutio ad cognitionem Linguae Hebreae* (1643).

Vucskics Gyula dr., kath. áldozópap, egyházi és politikai író, szül. Szalárdon 1865. márczius 31-én. Pappá szentelték 1887. október 16-án. Kezdetben udvari pap volt, azután a bécsi Augustineumba küldték, a hol theologiai doktor lett. 1890-ben Nagyváradon segédlelkész, 1892-ben pedig theologiai tanár lett s mint ilyen behozta a szemináriumban a ker. társadalom-tudomány tanitását. 1897. októberétől nagyvárad-ujvárosi plébános; a Nagyváradon megjelenő Tiszántúlnak 1896. november óta felelős szerkesztője.

Önálló munkái: *Munkabér és sztrájk.* (1896). *Emléklombok Schlauch Lőrincz bibornok-püspök aranymiséjére.* (1897). Rendes tagja az aquinói Szt. Tamásról nevezett bölcseleti társaságnak.

Vulkanu József, román szépirodalmi író és hirlapíró, született Hollódon 1840-ben. Legismertebb munkája a *Pantheonul Roman* életrajzgyüjtemény. Magyarul is dolgozott s a román irodalomnak magyar nyelven való ismertetéséért a Kisfaludy-társaság 1871-ben tagjává választotta.

Zoványi György, ref. püspök, született Biharon 1656. szeptemberben, meghalt Zilahon 1758. február 16-án. Kánon-gyüjteménye, mely *Zoványi-kánonok* név alatt részben és ideiglenesen érvénynyel is bírt s Agendája, mely tót fordításban is megjelent, általánosan ismertté tették nevét. Irt még egy értekezést: De servo arbitrio, halotti beszédet és gyászverset Szathmárnémeti Sámuel halálára (1718). Tudományos theologiai művei még kéziratban elégtek.

Zsák J. Adolf theologus, született Vaskohon 1876. junius 15-én. Eddigi irodalmi munkássága részben az *Irodalomtörténeti Közlemények*, a *Bács-Bodrog megyei tört. és rég. értesítő* s a *Biharmegyei és Nagyváradi tört. és rég. évkönyv* czímü folyóiratok s a Nagyváradon megjelenő *Tiszántul* czímü politikai napilap hasábjain látott napvilágot, részben pedig kisebb-nagyobb önálló füzetekben.